

NAPKELET

FÉLHAVI FOLYÓIRAT

FŐSZERKESZTŐ: PAÁL ÁRPÁD

SZERKESZTŐK:

KÁDÁR IMRE LIGETI ERNŐ

III. ÉVFOLYAM

7. SZÁM

CLUJ-KOLOZSVÁR

1922 ÁPRILIS 15

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Daday Lóránd: Az erdélyi művészek politika legközelebbi feladata — **Balázs Béla:** Óda egy vezérhez. Szeret (Versek) — **Székely Béla:** Az új amerikai költészet II. — **Marschalkó Lia:** Anyámról mesélek. Menj busjaság (Versek) — **Déry Tibor:** Rendetlenség (Kis regény) — **Bakkai Béla:** Tüdőbeteg. A tükör (Versek) — **Járosy Dezső:** A nemzetközi művészetek problémája

Erdélyi fejek: Ligeti Ernő: Paál Árpád (Hosszu Márton rajzával)

Két hét politikája: Weiss Sándor: Bernády beszéde, külügyminiszter válasza és a Magyar Szövetség

Kertész Jenő: Genoa

Új könyvek: Becski Irén: Balázs Béla—Isten tenyerén — **Ormos Ede:** Fényes Samu—Jidli első változása

Bárd Oszkár Róbert: Aradi kultúrélet

Népek és kultúrák; Keresztury Sándor: Román folyóiratokból

ÁRA: 8 LEI 8 CSEH KOR. 30 MAGY. KOR. 300 OSZT. KOR. 4 DINÁR 8 MÁRKA

NYOMTA A LAPKIADÓ ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T. CLUJ-KOLOZSVÁR

FŐMUNKATÁRSAK:

**BÁRD OSZKÁR, JANOVICS JENŐ, KÓS
KÁROLY, NAGY DÁNIEL, NYIRÓ JOZSEF,
SZOMBATI SZABÓ ISTVÁN, TABÉRY
GÉZA, ZSOLT BÉLA**

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SZENTIMREI JENŐ

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

negyedévre . 45 lej, 45 cseh, 150 magyar, 1000
osztrák korona, 25 dinár, 45 márka.

félévre . . . 80 lej, 80 cseh, 250 magyar, 1800 osz-
trák korona, 45 dinár, 80 márka.

egészévre . 150 lej, 150 cseh, 450 magyar, 3200
osztrák korona 80 dinár, 150 márka.

Az évi ajánlási költség beküldése ellenében
a lapot ajánlott levélben kaphatják meg előfi-
zetőink, ami a pontos postai kézbesítést biztosítja.

A „Napkelet“ a szabad kutatás s a különböző irodalmi írá-
nyok és világnézetek szabad fóruma. Nem alkalmaz lelkiismereti
kényszert senkivel szemben s minden irányt szóhoz enged, ha becsü-
letes álláspontot fejez ki és önmagának mértékével mérve értéket
jelent. Ezért minden író önmaga felelős cikkéért.

Csak azokat a kéziratokat őrizhetjük meg, amelyeket a szerző
belkérésünkre küldött be. Más kéziratokat nem adunk vissza. Minden
éérkezett kéziratot három hónapon belül megválaszolunk.

<p>I R O D A TR. MEMO- RANDULUI 3 TELEFON 664.</p>	<p>LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG CLUJ-KOLOZSVÁR</p>	<p>Ü Z E M STR. UNIVER- ITATI H No. 3 TELEFON 694.</p>
	<p>Modern, nagy nyomdaüzemében ugy könyvnyomdai, mint litogra- fiái munkát fővárosi ízléssel, ol- csón és gyorsan készít. ☉ Könyv- kötészete, vonalzóberendezése és üzleti könyvgyártása is olyan igé- nyekre berendezett, hogy e téren is helyettesíteni tudja a budapesti fejlett nyomdavállalatokat. ☉ Az ipari és kereskedőköröket próba- megrendelésre kéri. Postai meg- rendelést a legpontosabban teljesít.</p>	

AZ ÉRDÉLYI MŰVÉSZETPOLITIKA LEGKÖZELEBBI FELADATA

— AZ INTERPRETÁLÁS ÉLETE —

Irta: DADAY LORÁND

Paradoxonnak látszik. De ha a jelek nem csálnak és művészeti életünk megolvadt vérkeringésébe tényleg új elemek vegyülnek, foglalkoznunk kell vele. Még abban az esetben is, ha a por, mint zivatar előtt szokta, még egyszer erőszakosan fölemelkedne.

Nem fér hozzá kétség, hogy minden igazi művész in thési interpretál. Azaz: gyakorolja azt a híhetetlenül markáns erőt, mely rákapcsolja a saját érzéseket, hangulatokat, eszméket és gondolatokat a dolgokra és a legmindennapibb tüneményt eddig soha nemlátottá, soha nemhallottá, egyéniséggel gazdaggá, csodálatossá teszi. Művész-munkák biomantikáját e csíraszerű állapotban kell keresnünk. Már itt eldől ugyanis, meddig hatolhat örökkévaló irányok felé a kivitel. Mert az interpretálás az egyéniségnek nemcsak manupropriája, hanem életelvének kifejező, s a bontakozó művészi munka vonalainak praedestinatív jellegű része. Ezért nincs igazveretű műalkotás művészegyeniség nélkül, amínthogy művészegyeniség sincs interpretáló erő nélkül.

Ez a felfogás mindenekelőtt a kifejezésformák jelentőségét szorítja háttérbe és nekik csak relatív értéket juttat. Hosszas és szívós küzdelem nyomai jelölik az utat, melyen az egyéni reagálás e csodás ereje egységesítette a művészet mesterségesen széttagolt világát. És olyan gyökeresen, hogy ma már valóban nem sokkal lát tovább az orránál, aki másszemmél néz egy artisztikus kapukilíncsre, mint Lotz Károly frescóira, vagy Ady Endre lírai költeményeire. A kifejezés-formák esetlegesegek és az ítéletre nem irányadók, ha a művész egyszer igazságokat markolt ki az életből és a maga sajátosságos tartalma szerint gyurta át őket. Persze ez a kiválasztás sem mesterséges, kár hogy annyian kísérleteznek vele; intuitív tapintású kezekbe való.

Az egyéni reagálás állandó elevensége és egy szükségérzet, mely a benyomások és hangulati velejárók közötti összhangot célozza végül stílushoz vezetnek. Nem hiányzanak hátráltató körülmények sem. Az erősek, korlátnélküliek, szabadságra termettek saját művé-

szetüknek is szabadságot keresnek; és ezt csak formális küzdelem árán tehetik, mert a szabadságot nem adják, hanem veszik.

Igy bontakozik ki előttünk fejlődés-történeti vagy inkább fejlődés-bölcseleti alapon követve az individuális művészi élet tartalma, tele benső vívódással és külső küzdelemmel. Ez a legritkább és legmagasabb dolog a világon, amit ma Erdélyben, bár nyakig ülünk a művészetben, nappal is lámpással kell keresnünk. Szomorú, hogy a művészi élvezetért olvasó és tárlatokot járó közönség nem nagy különbséget tesz az alkotók és sereghajtók között. Ha tenne, sok kerülő uttól kimélné meg a kritikát. De nem gondol arra, mekkora különbség van eredeti interpretálás és mások nyomdokain való tapogatózás között. Csak a kifejezésformák közötti keserves bukducsolásra néz és nem látja a teremtő kísérletezést az utánczó erőlködéstől megkülönböztető mély nűánszokat. Csak az interpretáló képességet említem.

Az interpretáló erő eleve adott képesség, egy sajátos hajlamokkal megáldott lelkiéletnek metafizikai szempontok alatt külön, relativ önálló életet élő, intuitív organuma. Alá van vetve a fejlődés törvényének is. Nem lehet azonban sem „fejlesztetni“, sem „kiképezni“ a művészek unalomig pengetett „anyagi függetlenség“-ével; mert sorsára benső szükségszerűségek törvénye hat. Művészlelkek számára tehát a Schlarafenland nem létföltétel. Vagy komolynak tartja valaki a gondolatot, hogy Petőfi Sándor és Paul Verlaine nem a nyomorból és züllöttségéből zokogták fel legszebb verseiket és hogy nagyobbak lettek volna beskatulyázva egy előkelő, szép és kényelmes művészházba? És még ha valóba menne is át egy ilyen ábránd, az ösztöndíjakra ugyan ki pályázna? Hisz a pályázati kérvényben ott kéne lennie egy sajátkezűleg kiállított *hivatottsági bizonyítványnak*. Vagy elért eredmények szerint zsűri juttatná a művészt erre a menedékhelyre? Mikor Erdély olvasó közönségének a szomszédba kell mennie és egy nagy, pompás regényre még mindig oly szükség van mint egy darab kenyérre? Így vége-hossza nem volna a kilincselésnek. Legvalószínűbb, hogy egy nagy állami ösztöndíj révén a kultuszminiszter venné az egész dolgot a kezébe; ebben az esetben aztán nem sok köszönet lenne benne.

Valóban, nem az egyetlen és nem az utolsó abszurd gondolat ez, ahova „művészetünk függő problémái“ vezetnek. Mielőtt azonban a dolog meritumára térnénk, lássunk egy képet.

Valamelyik belföldi folyóiratban ismertetést kapsz egy minap megjelent könyvről. „El kell olvasnom“ — mondod; följegyzed

magadnak, megveszed a legelső alkalommal és boldogan vágod fel. És egy félóra múlva a becsapott ember kellemetlen érzésével teszed a könyves polcra. Véleményt alkotsz: „sem a szerzőnek, sem a kiadónak, sem a portraittistának nem járt még a kezében művészi munka“. Aztán arra gondolsz, milyen különös tréfa, hogy így összetalálkozik három művészi analfabéta. Hihetetlennek tartod; aztán képzetek merülnek fel benned a kultúrmisszió gondolatköréből, saját fajod kultúrájának ingoványos elhelyeződésére eszmélsz és kétharmad-részben megváltozik a nézeted. Arra azonban joggal vársz választ, hogy a saját hibáján kívül passzivitásba taszított erdélyi magyarság kultúrpropagandát üzve miért keresett magának ép a művészet birodalmában teret. Ezt találta legmegfelelőbbnek vagy legkönnyebben leküzdhetőnek? A nagy illúzió, melynek áldozatul esett próbaköve legyen az interpretálásról röptiben vázolt gondolatmenet!

És mégis, hogyan nőtte ki magát nálunk mesterséggé oly tüneményes gyorsasággal a dilettantizmus?

Csak a minap olvastam erre a kérdésre egy hamar megkritizált feleletet; „Teljes kritikátlanság“ miatt. És tényleg, az utóbbi három év alatt Erdélyben vállveregető kritikán kívül egyéb alig hangzott el. Tudom, hogy indiszkrét leszek és ezért bocsánatot kérek; de a helyzet fonáksága megköveteli, hogy példának ideiktassom a következő, velem megtörtént esetet.

Valakivel nem rég művészet-politikai témákról beszéltem. Kifejtett álláspontom dacára könyelmű volt, megtisztelt a bizalmával és felolvasott néhány verset. „Legyen elfogulatlan“ — mondta és előrebocsátotta, hogy már bevitte őket valamelyik szerkesztőségbe; a felelősszerkesztő azt válaszolta, hogy legyen máskor is szerencséje; álnév alatt jelennek majd meg. Aztán felolvasta őket. Én pedig azóta mindig bizonyos aggodalommal nyitom fel folyóiratainkat és félek, valamelyikben egyszer csakugyan ott találom a verseket.

Nos, ilyen, — vagy hasonlóképen telt meg Erdély, mint már hangsúlyoztam egyszer, a művészet marodörjeivel, félbolondjaival és szédelőivel. Csoda-e, hogy Erdélyben a legégetőbb művészeti probléma minden epigonnal szemben az *intramuran executio* lett? Az igazság és faji helyzetünk szempontjából ennél diplomatikusabban megoldható erkölcsi kötelezettséget a szerkesztőségek részéről ma nem ismerek. Tisztánlátáshoz kell végre szokniok az alkotás bonyolult pszichológiai kérdésekben és közöttük az igazsághoz hiven kell eligazodniok. Ez követeli tőlük a művészet igazsága, mely csak becsületes lehet. Közbe legyen mondva, a struc-politika órája amugy is lejárt. Ha

tényleg szándékuk egy friss vérkeringés és ezt komolyan veszik, az önkritika hiányát könnyen pótolhatják és könnyen megoldhatják a problémát. Csak a *struggle for life* elvét kell érvénybe hozniok s hamarosan újra megtelnek a Szamos, Maros, Olt vidékein kéziratokkal az asztalfiókok. Mind hiába! Hangazzék még oly visszataszítóan: e dögleletes konyhaszagot árasztó nyárspolgárjátékokra koporsó-fédél kell!

Nem szeretnék senkit tévedésben hagyni az erdélyi művészet jövőjét illető nézetem felől. Hisz erről még egy szót sem szoltam. Amit mondtam, egy degeneráció jellegű, de hullámtaréjra kopott kurzus-jelenségre vonatkozik, mely ellen küzdeni tartozik, akinek csak az igazság fekszik a színén. Ez bizonyosan nem az erdélyi magyar művészet. De nem is lehet az! Mert az erdélyi magyar művészet még mindig lappangó korszakát éli. Ott él még annak a néhány művészembernek akaratlívilágában egy álomszerű nagy és szép akarás gyanánt, akikből kivétel néha a transzcendens jelentőségek iránti érzék és a legvégső dolgok kifejezésére képes technika. Egyik a színekhez simul hozzá, másik a vonalokhoz, harmadik az ember lelkivilágához. Egyik ezen, másik azon a bátor uton indul el keresni önmagát és mégis mindenik ennek az egész világot átölelő egy és ugyanazon csodálatos életnek virágzásából, vagy hervadásából keres és lel fel egy darabot. Semmi különös sincs tehát abban, ha egy igazi művész saját életformáló erőit néha azokra a formákra kapcsolja, melyeket a nálánál nagyobb művész már csaknem befejezett; mert ezekhez a befejezettnek hitt művészi alkotásokhoz néhány rendkívüli pszichológiai körülmény és az interpretáló erőnek individuális volta mindenesetben hozzákapcsol néhány új, nagy értéket.

És most újból legsürgösebb művészeti problémánkhoz: az *intramuran executio*-hoz és szerkesztősegeink említett feladataihoz kell visszatérnünk. Minden megindulás nélkül állnék pseudoművészetünk sírja mellett, hogy presztízst megmenthessük a mély áramlatokból csak lassan feltörő valódi erdélyi művészetnek. Pár, művészpólitikánk helyes irányát találóan kifejező sort olvastam valahol Martin Schiantól; úgy tudom egy heterografikus könyvre vonatkozik: „Olyan, mint egy kéve aratás idején. Ime a szemet rejtő és védő kalászkok... melyekben gyakran nem sok a táplálék. Aztán a szem a kalászban... a lélek kenyere. A szemet azonban ki kell csépelni és kirostálni a polyvát. Szép látvány, mikor a szérüre patakként ömlik a szem és fénylik mint arany a napfényen. Ám a rosta porát ne nyelje senki sem és a polyva sem való semmire, ha egyszer künn a szem.“

A mesterségbelieknek ajánljuk ezt a figyelmébe. Az ugynevezett „művészeti központok“-ban a friss levegő már nagyon szükséges lett. Úgy is tavasz jön, nyissátok ki majd az ablakot, és ereszték és szívják be a levegő, tisztító misztrálszelet. Hátha ez a csöndesen kopogtató tavasz csakugyan ráterít a művészet mezőire is bőtermést ígérő eleven vetéseket. Aztán hadd jöjjön a „cséplés“. Az eredményben bizonyosan lesz olyan, amire szükségünk van s akire Goethe jelzőjét kölcsönözhetjük: „Man lernt nichts, wenn man ihn list, aber man wird etwas“.

BALÁZS BÉLA VERSEIBŐL

ÓDA EGY VEZÉRHEZ

Vad homlokodnak fölhős sziklái alá
Vagy eltemetve és véresre tört már
Az asszonyoknak puha tenyere.

Harmadnapot így vársz te, sziklagörgető
Angyalt, sóhajtó kinnal így vársz:
Emberkiásót minden gondolat alól.

Hanem én látom a te szivedet.
Volna az kunyhó kerttel és lugassal
Am úgy tetszett a halhatatlanoknak
Mulatni hozzád, hogy betérjenek.

Szelíd jobbágy vagy és alázatossan
Terítesz asztalt hangos uraságnak:
Isten-étvágnak kevés életed,
Töltöd halk véred csengő kelyheikbe.

Glóriák fénye riasztja az éjjelt
Kürtödből lángja az örök szavaknak.
S te szégyeled siratni kertedet,
Legázolt kertedet s a feldúlt lugast.

Nem vagy te hős, harcos vezér te nem vagy.
Árnyékká haltál Isten sugarában,
Napóránk vézna, bús árnyéka vagy,
Hogy mutassad a népeknek időit.

Agyad virrasztó máglyáival egyszer
Uj emberhajnalt imádkozva vártál,
Im pirkad és te fáradt templomszolga
Oltárod lángját csendesen elöltöd.

Vad homlokodnak fölhős sziklái alá
Vagy eltemetve és véresre tört már
Az asszonyoknak puha tenyere.

Harmadnapot így vársz te, sziklagörgető
Angyalt sóhajtó kinnal így vársz:
Emberkiásót minden gondolat alól.

SZÜRET

Anangaraga őszi a hajunk.
Tudsz-e szép boldog szüreti nótát?
Búcsúzó kertünk aranyat szór ránk
Lásd, gazdagok vagyunk.

Múlt kinjaink glóriát énekelnek.
Piros rózsákká nyíltak sebeink
És gyöngyös könnyek édes fürtje int
Súlyos gerezdeken.

Lásd, színesednek már az esti felhők,
Túlömlő kertünk habzik fel az égre.
Nem fér több szépség erre a vidékre.
Gyerünk tovább?

Sok ígérettel még adós az élet?
Engedjük el szegénynek, vesd oda.
És nem szórt ennyi kincset még soha
Királyi pár.

Tornyunkról nézz le. Ennyit éltünk.
Szüretelő arany szeptember ég
Most mosolyogj királynóm, ints: elég
Szerettük egymást.

És este majd koccintsunk büszke bucsut.
Vállamra hajtod mámoros fejed
És elsíratjuk holdog síratással
A legszebb életet.

ERDÉLYI FEJEK

PAÁL ÁRPÁD

Irta: LIGETI ERNŐ

Paál Árpád külön szín a palettán. Szinte csodálatos. Egyazon vérségi kötelék, a múlt egyazon közössége, a nevelés, mesterség egyformasága kapcsolja össze a vezetést, vállalt kartársakkal és mégis, mennyire más, mint azok, akik az erdélyi magyar politikával komolykodva elpepecselnek. Azt szokták mondani: a Nemzeti Szövetség módszereit az erdélyi tradíciók, a földhöz tapadó gyökérszerűség, a földnek és az egy tagban élő nagy székelységnek rajongó szeretete, felekezetek törekvéseit átérző vallásosság határozza meg és amikor az erdélyi magyar konzervatívok úgy cselekesznek, mint ahogyan, csak az *igazi* magyar és erdélyi hagyományok parancsszavának engedelmeskednek. De ez esetben mit csinálnak Paál Árpáddal? Hová skatulyazzák el? Nem mondhatják róla, hogy nem ismeri a magyar közszellem, avagy a *megyék* lelkét, hiszen Paál, mint magyar alispán működött egy hosszú közigazgatási pályán. Nem mondhatják róla, hogy a felekezetek és egyházak élete ismeretlen előtte, hiszen a katolikus status egyházi tanácsosa volt. Nem mondhatják róla, hogy nem ismeri a népet, hiszen mindig benne élt; nem mondhatják róla, hogy nincs képzettsége, gyakorlati érzéke politikához, hiszen az erdélyi magyar publicisztika legkitünőbbje. Nem mondhatják róla, hogy nem szenvedett az erdélyi magyar ügyért, hiszen osztotta a kiebrudalt tisztviselők sorsát, börtönös mártíromságot is szenvedett és ma is gigászi küzdelmet folytat a mindennapi megélhetésért.

Nem emigráns, nem zsidó, nem liberális, nem gazdag ember; életének összes külső körülményei kimerítik azon előfeltételeket, melyeket a mai erdélyi közszellem iratlan szavakkal törvényszerűséggé emel ahhoz, hogy valakinek joggal szabadjon felemelnie szavát a magyarságban. Paál Árpádot a haladó gondolat ellenesei sem tudják megtagadni, mert ami őket possibilissé teszi, az Paál Árpádnál is megtalálható, még pedig len csorbitatlan mértékben. És mégis mindazon tapasztalatokkal Paál Árpád egészen más

eredményeket szűr le az erdélyi magyarság számára, mint amazok. Hogy lehet ez? — kérdik számosan. Felelnünk kell rá: éppen, ezért. Éppen ezért, mert Paál Árpád annyira ismeri őket; az anyagot, mellyel foglalkozik; a szellemet, melyből minden kisarjad. És politikai jelentőségét is e tény sokszorozza meg. Ez a sebezhetetlenség. Ez a népből kinöttség. Ez a velük egybeforrottság.

A politika alapja a világnézet, ez egy együttélési és együtt-megférési elképzelésnek *sine qua nonja*. Az igazi politika már több, mint világnézet, mert egyeztetési művelet is a világnézetek között. Minden praktikusság szempontjából jónak mondott politikus elsősorban a maga világnézetét akarja elfogadtatni az emberekkel, de a kisujjában van annak elismerése, hogy minden ember más, a körülmények is mások, és a körülményekkel emberek belátásai is változnak és hogy a politikus világnézetét alkalmazni kell a mindenkori helyzethez. Ezért a lehetőségek tudománya a politika. De vannak dolgok, melyek a politikus számára sem lehetségesek. Vannak határok, melyeken innen, vagy túl nem léphet. A politikus kivethet minden homokzsákot a ballonjából. Ha elég erősnek érzi magát, elvághatja összes kötelékeit a földtől. Csak egyet nem tehet: nem dobhatja ki gépéből a hajtócsavart. Nem hányhatja el az iránytűjét. Ez a világnézet.

Mi, aki Paál Árpádot igen közelről ismerjük, naponta felséges látványban van részünk. Egy ember kovályog a levegőben, iramfellegek és széthúzó szelek járásában, egy ember, akinek tűzön-vízen keresztül is, de át kell mentenie magát tisztultabb szférába, melynek felfedezésére időjárásos viszontagságok között, de vállalkozott.

Paál Árpád nem áll azon a biztos talajon, mint mi — mondják a Nemzeti párti korifeusok. E jámbor lelkek azonban elfelejtik, hogy Paál Árpád repül, neki problémái vannak, míg ők a minden problémánélküliség szilárdnak vélt alapon állanak. Ők nem mozognak és azt hiszik a föld sem mozog a lábuk alatt. Nem gondolnak arra, hogy nem szigeten vannak, de egy cethal hátán és bármely pillanatban e mesztadon test megmozdul és alámeríti őket. Paál Árpád a költői lélek ösztönszerűségével megérti, hogy változik a kor, a háborús harminczmillió halott foszforából új élet sarjadzik s hogy nem lehet előlről kezdeni a dolgokat, nem lehet ugyanazt és ugyanúgy csinálni, mint hajdanán, más lett, másnak készül a világ, anélkül, hogy a látó szem észrevenné, talán keresztül törtük magunkat egy végtelen üstökös kőduszályán is, talán már mi magunk is mások vagyunk. Ha nem is az orvos biztos diagnózisával, de annak intuitív szeretetével, aki szerelmes tud lenni, talál rá Európa arculatának hullafoltjaira a pirosító alatt is és kibeszélhetetlen részvétellel szemtanuja egy régi világ alkonyati súlyedésének, korszakok egymásra váltakozásának. Látja, hogy rejtett keleti erők öklöndöznek előre, bepillant a népek lelki forrásaiba, visszaidézi és odahasonítja régi korok felbomlási proceszusait. Nem ismeretlenek előtte az osztálytagoltságok acsarkodásai és egymáskeresései és konkrétumnak érzi, ami a többi nem gondolkodónak füst, pára, szó, kód és absztraktum,

mondhatnám szinte újával tapintja ki a kicsiny és nagy dolgok közötti összefüggéseket. Kikapaszzkodik az új Noéék bárkájára s szeretne a mult rekvizitumaiból többet, minél többet megmenteni és fáj távozni dolgoktól, melyeket szeretett, de melyek tova cipelését már nem bírja el a bárka. Még ismeretlen előtte az út, a tenger semmit sem ígér neki, nem látja maga előtt a jövőndöt, — kinek fárosza világít át a zürön? — csak a tengert látja, az van, tengerek, sülyedő mezők és hajótöröttek. Horizontja: kozmikus szélességek, ideálja: tisztult emberiség; nem tud és nem akar szűk határokat vonni maga körül és a Briareusok ezer karával tépi ki magát visszarántó környezetéből. Mértéke: emberiségi mérték. Ezt a mértéket alkalmazza, amikor saját népiségének jövőndjét is keresi. Nem tudja az erdélyi magyar problémát szűk rámába bekeretezni, képzelete, rajongása keresztül töri a léceket. Egy csepp vízben a tengert látja, a tengerek cseppekből állanak. Kis erdélyi dolgok mögött oda érzi az egész, világ hőmpölygését, parányi víz csobogását. Niagaraék zuhatagával magyaráz. *Idealista.* Már most az a kérdés, hogy jó reálpolitika az idealizmus?!

A világtörténelem azt mutatja, hogy jó. Idealizmus lökte előre a kereszténységet, idealizmus reformálta ugyanazt, idealizmus növelte terebélyessé a szocializmus mustármagját és valahányszor elpusztulással fenyegetett az emberiség, mindig az ideálhoz való visszatérések mutatkoztak egyetlen kiút gyanánt. Minden kétségen felül áll, hogy a Paál Arpád szabásu emberek, akik az emberben lakó méltóság-érzés általános szeretetével járnak-kelnek a világban, művelik meg a jövőndöt.

Szerencsére mindig akad egy törhetetlen kis csapat, mely mint az örök Vörös Kereszt, kötényével és itálával követi a harcolókat és elhullókat. Papok, költök mestersége ez, — mondják az *ad hoc* politikusok. Igazuk van nekik is. *De az erdélyi magyar politikának nemcsak ad hoc politikusokra van szüksége.* Rajongókat nem lehet félre tenni azzal, hogy rajongók. A rajongókat épen azért kell bevinni a politikába, mert rajongók. Ezek a tulajdonképeni vezetők, különösképen egy olyan népben, melynek egyetlen hatásos fegyvere az aktív szeretet és demokrácia. Masculin pacifizmusra gondolunk, nem egy ó-keresztényi, krisztusi ígére, bár amint a történelem mutatja, ez íge is keresztül tört ott is, hol hadseregek vérzettek el. Soha olyan nagy szükségünk nem volt messzebbmutató célokra, megértésre, egy szűz lélek demokratikus előmlésére, átkaroló mozdulatokra, mint a mai erdélyi politikában, hol materialis érvényesülések, nagybirtokmentések, állásbakapaszkodások nem engedik összeforni a magyarságot, ahol lelketlen petrolörök robbantják a falu lelkét. Soha olyan nagy szükségünk nem volt a Nyugat és a Kelet eszmeáramlatainak megértésére, mint a mai erdélyi politikában, ahol már a mestergerenda is: obeliszk és ahol a kaszinó adja meg tettek után az abszoluciót. Chesterton, az ortodoxia védelmezőinek egyik legkitünőbbje írja: „Szeretném kimutatni, hogy az én hitem különösen e kettős lelki szükséglet, az *otthoniasság* és *idegenség* vegyü-

lékét elégíti ki, melyet a kereszténység helyesen nevezett románcknak. Ez a szó: „románc“ magában rejti Rómának régi és titokteljes értelmét“. Valóban, amikor az erdélyi magyar egységre — mert mi mindig erre gondolunk, világnézetek békés egymás mellettiségére — törekszünk, mindig ilyen románckot képzelünk magunknak. Egy olyan gyülekezetre, ahol a poeta laureatus lehet az is, aki nem azt mondja, hogy „csak falusi templomra van szükségem, mert az az enyém“ vagy „ember vagyok, tehát gyűlölni is tudok“, hanem aki megmerí mondani, hogy nekem mindenki temploma szent és én csak szeretni tudok. A magam és a más értékeinek elismerése, a minden templomok szentsége, a minden dolgok testvéri összefüggése, az otthoniasság és az idegenség, Európa és Erdély, a nyugati civilizáció és székelynépi kultúra, a falu és a város és a nagyvilág folytonos szív alatti dobogása, a minden irányba való egyforma kisugárzás és minden szélekről beömlő fénycsováknak egy tenyérben való fel fogása: ez az erdélyi románck.

Paál Árpád az egyetlen erdélyi politikus a mai Magyar szövetség létrehozói között, aki kidalolja e románckot.

AZ UJ AMERIKAI KÖLTÉSZET

Írta: SZÉKELY BÉLA

II.

Carl Sandburg, kinek „Chikago“ versében a roppant világáros zaja dübörög, a munkásnegyedből került ki. Keserű proletársors osztályosa, igazi, keserűségbe tört munkásélet az övé: gyári munkás volt s gépek mellől került az íróasztal mellé. A városrengetegben, gépek zsvajában érzékeny füle olyan beszédeket hall meg, melyeket európai ember füle elől gépek moraja nyel el:

5. Az egyik mondja: „Szeretem ezt a munkát,
a Társaság elég jó hozzám s Amerika csudálatos ország.“
- A másik: „Jézus! a csontjaim be fájnak s a Társaság becsap;
ez és — szabad ország: valóságos pokol.“
- A harmadik: „Van kedvesem, barack az arca; csak pénzt
gyűjtünk s farmot veszünk azon; disznókat hizlalunk majd ottan
s magunk urai leszünk mi ketten . . .“

És gyűlölni is tud:

6. Vértörés a vasnak lelke
gőz van benne s embervér.
Pittsburg, Youngstown, Gary:
emberekből acélt készít.

Embervérrel, gyárkémény-téntával
írja a füst éjjeli átkát:
Gőz az acélban, vér az acélban.
Homestead, Braddock, Birmingham —
emberekből acélt készít.
Gőz és vér acél keveréke!

És ebben a borzalmatos embervér-pokolban így adja ki az öröm
jelszavát:

ÖRÖM

7. Hadd dagasszon az öröm.
Nyujtsd ki kezéd, tartsd szilárdan
mikor töled elrepül:
akár csak az apache-táncos
megragadja asszonyát.
Mert én láttam
hosszú éltűn, vig kacajjal
danolgatva elvonulni.
Bordák alatt szertemálik
a szív a nagy szerelemtől.
Mindíg csak öröm.
Öröm mindenütt.
Hadd, hadd öljön meg az öröm
és őrizkedj a „piciny haláltól.“

(Carl Sandburg)

A „piciny halál“ pedig szedi áldozatait, gépek mellől, kazánok forróságából, örömtelen.

De a roppant városok körül a végtelen praeryk. Ezek költője az amerikai troubadour: Vachel Sinday. Amerikai vándorköltő. Városról-városra jár, farmokra tér be, néger törzseknek énekel. Nem gitár a troubadour hangszer, de jazz-muzsika: nagydobok, cintányérok, kürtök. És nem szelíd holdfény-kesergés. Vad Kongó-dalokról, néger melódiákrá; régi elnökválasztásokról, Lincolnról ír, énekel, jazz-muzsikál. Ime egy Kongó-tanulmány. A zárjelben levő utasítás az olvasónak szól. Így olvassa:

8.

A KONGÓ

(Néger studium)

Mély vadságok

Kövér fekete fickók, borpincék mélyén
Barrok királyai, imbolygó léptűek
A hasuk log, lődörögve verik az asztalt
Verik az asztalt
És seprőnyéllel, ahogy erejükből telik
üres hordón döngenek
boom, boom, boom
Selyem napernyővel és seprőnyéllel:
boom, boom, boom!

(mély, hőmpölygő basszus)

És ekkor láttam látomást
és rajtuk többet nem nevettem.

És a fekete népségen át Kongó aranyát
láttam átszállani a Dsungelnek homályán
A part mentén
Ezer mérföldnyi hosszan
Tetovált kannibálok táncoltak sorban
És hallom a vérsóvár énekük boom!-ját
És csontokkal mint verik a cinnedénydobok

(szabadon, ünnepélyes hangon)

(A szavak és a dob-
pergés merev, zavart
felfokozása)

Vér! sivitják a harcosok sípjai és dudái
Vér! sivitják torzarcu boszorkánymesterek
Örvénylik a halálos Voo-doo-Forgó
„Raboljátok ki a fennsíkot
S lopjátok el mind a marháikat!
Rajta-rajta! Rajta-rajta!
Bim!
Bum, bum, bum, bum!

És hősi, hőmpölygő négerhímnusz
száll fel a Kongó-torkolatból
a Hold hegyei felé...

(Filozofikus szánattal)

A halál: az egy elefánt
a szeme fákllya és borzalmatos
tajtékrzik a lágyéka és borzalmatos.
Bum! lopjátok el a törpét,
Bum! öljétek meg az arabokat
Bum! öljétek meg a fehérbőrűeket!
Huu, huu, huu!

(élesen tagozott versben)

Halljátok, reánk bömböl a Leopárd szelleme. (akár a szél a kandallóban)

Poklok mélyében ég el
Gazdájáért elbénult keze.
Halld a démonok üvöltének és nyögnek,
mialatt a kezeket vagdossák a pokolban.
Figyeljetek csak! Szolgafelkü Proklamációk
Sivítanak az őserdők nemzetsége táján,
sivítanak az agyag hangyabolyók felé,
Mocsarak által, hol pillangók sirnak:
Vii-gyázz! Vii-gyázz!

Mumbó-Jumbó: Kongóisten
és Kongó minden istene
Mumbó-Jumbó vége már!
Mumbó-Jumbó vége már!
Mumbó-Jumbó vége már!

(az „ó“-k mind aranyosan csengenek)

(nehéz, nehézkes klejtéssel)
(könnyű, nagyon könnyű klejtés)
(az utolsó sort suttogva)

(Vachel Lindsay)

A harmadik nagyratartott amerikai költő: Edgar Lee Masters.
The Spoon River Anthologie a leghíresebb könyve. Ime egyik verse:

HAROLD ARNELT

A párkányra dőlve én: fáradtra fáradt
átgondoltam minden szenvedésem, a szakadékba néztem
és elbágyasztott a bő tűzű déli verőfény.
Távol egy templom harangja sirt fel.
Egy gyermek kiáltott
és a lázban égő ágyból a haldokló
John Yarnell köhögését halloom.
Aztán a feleségem harsány hangja harsog:
Ébredj! Odaég a krumpli!
Már érzem a szagát... Azután semmi már: kiálhatatlan
[utálat,
Feltépem a kilincset... Bölcsesség... Fény... Kimond-
[hatatlan megbánás.
Még egyszer visszatapogatózom a világ felé...
Már késő! Úgy jöttem ide,
hogy tudóval vegyek lélekzetet, — de itt mégse lehet;
és mégis: lélegzeni kell... Mit is segítne többé
enmagát ki a világtól megváltja
ha élet törvénye elől lelkeknek menekvése nincsen!

(Edgar Lee Masters)

Romanticizmus nélkül, szinte banális ridegséggel adja így két-
száznegyven versben kétszáznegyven lélek analizését. Néhol csak egy
sírfelirat: élők számára síri beszéd, de sehol egy szimbolum. Rette-
netes realizmus ez! Számunkra fagyos, dermesztő.

És a szerelem? kérdi az európai olvasó. Hadd feleljünk rá
egy amerikai leány- költő versével. Ime: így látja meg a férfit, ime
a lányos, hangulatadta ellágyulása:

A MAGÁNYOSSÁG MENETE

10.
Felesleges vagyok, —
nem ér semmit bármit is teszek,
s mit gondolok; illata nincsen annak.
Az ablakok között ócska almanach lóg,
abból az évből még, melyben megszülettem.

A pajtásaim most szólítanak
 És így kiabálnak utánam,
 ha a ház előtt a nagy szélben lobogó
 vörös lobogókkal messze vonulnak.
 Frissek és virítanak! . . .
 Tiszteségtelenek, s ettől feszül a mellük,
 nevetnek, átkozódnak és kiabálnak
 és szól a riadó: Kí tart velünk?
 Így vonulnak az uccák
 kettős acélfrontja ellen a sarkokon át.

Ifjak csufolódnak, meztelen szívvel acélházak között.

Ifju emberek, ruhájuk alatt meztelen testtel,
 szenvedély telíti öntudatra őket
 és készek, hogy ruhájuk messze hajítsák
 készek, hogy elhajítsák erkölceiket és minden szokásuk.

Szerelemtől ittasan
 az élet durvaságát szitják
 és úgy proklamálják: ez a hit.
 Az ifjúságot imádják,
 s ezzel imádják enmagukat.
 Asszonyok után rivalnak, s jönnek az asszonyaik.
 És így bontják ki a fehér gyönyört
 a megfagyott fehér házsorok előtt.
 Mint a láng, úgy harapják végig az uccát
 és a házak hullái felett
 vad tűzijátékként explodálnak.

És én —
 kínai vázába három rózsát teszek:
 egy rózsaszín,
 egy vérvörös,
 sárga a harmadik.
 És úgy hiszem, mintha ez fontos volna.
 Aztán pedig a déli ablak elé ülök
 s halvány borból szürcsölgetek halkán,
 Téli esték járnak az eszemben
 és mezei egerek turják a halmot,
 mely alatt nemsokára készen a sírom.

(Any Lowell)

Edgar Lee Masters, Sandburg és Sandsey mellett még néhány
 név: Max Estmann, Any Lowell, Harryet Monroe, Ezra Pound,
 Arturo Giovannitti. Egy iskolához tartoznak, melynek mestere:
 Amerika! Az új, a friss Amerika, mely már arra is ráér, hogy
 költészete legyen s melyet az emberiségnek borzalmas tragédiája:
 a világháború tanított meg, hogy önmagába nézzen. Az új amerikai
 irodalom a háború ellen született meg s a három nagy költője az
 amerikai pacifizmus vezetője. És talán ez magyarázza, hogy különös
 uton jutott el hozzánk az első nagy amerikai antológia: egy Páris-
 ban élő írónő: Claire Goll állította össze s berlini könyvkiadó aján-
 dékozta meg vele Európát.¹

¹ Die neue Welt — Claire Goll — S. Fischer Verlag Berlin 1921.

MARSCHALKÓ LIA VERSEI

ANYÁMRÓL MESELEK . . .

Talán a méhe volt veszendő, de bukott ritmussal sirt, mikor születtem
Anyám szegény és félt az örömtől, mely ringatta bölcsöm . . .

Az Istenét nekem nem mutatta, álmában látta létem
S tudta hiába jajgat, — én seb leszek és engem a vágyak kerékbe-
[törnek . . .

A gög palástját tőle kaptam s egyszer egy őszi, esti kertben azt mondta:
Minden zsoldár merev, s fehér ujján egy lepkét lengetett — kis lila
[zászlót — kettőnk hitéül . . .

Béke csak izmos őszi földben él, a nyár elcsukló, béna vágy,
— Így mondta ő, s szívéen folt volt a kéz, és nem áhítat és nem
[reménység.

Talán a méhe volt veszendő, mert bukott ritmussal sirt, mikor szü-
[lettem, anyám szegény
És tudta, hiába jajgat, — mert idegen lényed testvérül hozzám nem
[fogamzik . . .

De hiába szórt rám édes őszi lombot, és Istenét hiába nem mutatta,
Szerelmesül mégis eljövél — és most virágzó seb vagyok és most a
[vágyak keréketörnek.

MENJ BUJASÁG . . .

Menj bujaság, te bomlott felhő, vidd zajos rimeid
Puhább falakhoz . . . Engem álom dobál, mint könnyű szél
Egy friss hajót . . . Nem kell a kéz, mert sóba mártott vessző
Söpri az utat, melyen számhoz ér, hogy megbénítson magának . . .
Eredj szűkek csipőit verdesni szörnyű szárnycsapással,
Az én lelkem jó kúthoz érkezett és tisztálkodni kezd
És végre, végre hisz vasárnapot . . .

Menj bujaság, te sárga köd s a vágnak beteg fonálával
Hímezd a többi lelkét . . . Engem álmok csigáznak fel a menybe
S a csillagokkal búsulok . . . Nem kell a kéz, mely szavak mustjából
Eredj, s hazug ital lesz, mire sűrű lesz és célhoz ér . . .
Ered, s hol fényes szemű nőt találsz, ott jó neked,
Az én vágyam végre nem csapong, meg fészke van
És úgy pihen, mint a galamb . . .

RENDETLENSÉG

Irta: DÉRY TIBOR

A baraktábor szélén ült, kis veteményes kertben, saláták között. Két kezével átfogta fejét, szemét behunyta, teste ide-odahimbálódozott s halkán nyögött hozzá. Nem bírta tovább. Érezte, hogy szeme sarkán könny remeg s hogyha irtózatossal erőfeszítéssel azonnal urrá nem lesz idegein, szájából mint egy kráterből kitor az örület. Megrázta magát, felugrott s a nap felé fordította vinnyogó lárvaarcát.

Egy félórával ezelőtt szaladt ki a 6. számú tábori kórházból, valaki behívta a műtőterembe, hogy hozzon melegvizet s aztán odaállították a sarokba, hogy várjon. Egy tízedesnek amputálták meg-üszkösödött lábát; a két vöröskeresztes ápolónó sietve rohant ide-oda, az orvos kiabált, a beteg nyögött s aztán hirtelen tompa zuhanás zaja ütötte meg fülét: — a térdig levágott lábat az orvos félkézzel, mint valami szemetet a földre dobta le s az lassan, nedvesen tova-csuszott az asztal alá.

Felsikoltott s előrehajolva, kinyújtott karral a csonk felé rohant, hogy felemelje. Utolsó pillanatban megállt előtte s kiugró szemekkel bámult le rá a földre.

„A helyére . . . vissza kell tenni . . . nem ez a helye“ dadogta s verejték ült ki homlokára. S hirtelen megint úgy érezte, hogy a dereka megbicsaklik s hogy — ha még egy pillanatig itt marad — le kell hajolnia, kezébe vennie és felemelnie és helyére tennie a csonkot. — Idétlen hang szakadt ki torkából, megfordult s hanyatt-homlok rohant ki az ajtón.

A baraktábor homokra épült, fölötte keserű tüsszel sütött a nap, a sárga fény mint a Szahara lehellelte döglesztette a párázó vidéket. Csizmájával mélyen belesüppedve a homokba, hörögve rohant át a táboron, egyik kezével fejét fogva, a másikat tehetetlenül himbálva s mire elérte a veteményes kertet, az édes salátákat s az egyetlen füvet messze vidéken, levetette magát a földre, fejét belefurta a sötét levelek közé s behunyva a szemét, hörgő, könnytelen sírásba kezdett.

Nincs kegyelem se égen, se földön!

Minden összezavarodott, rend és paradicsom és pokol egymás-mellé került s úgy is lesz tán még, hogy a fiúnak meg kell ölni az apát. Minden elkerült a helyéről: a jóság, a pénz, a gőzgépek s az emberek lábait levágják: — nem bírta már tovább. Röhögve, fel-emelt piros zászlóval táncolta körül a kin, kezében poharat tartott, melyből ecetet loccsantott szemére; a savanyu, sárga gőzön keresztül utálatosan terült el a szántóföld és az élet.

Már a fronton töltött első napokban érezte, hogy bomlik meg minden benne s amit az emberi szeretet és ész rendekbe tömörített, mint igyekszik szétszabadulni és szétgurulni lázadt anarchiába. Egész

belseje bomladozott s valahányszor kísütött a nap, újabb reccsenéseket és sikolyokat hallott ki testéből. Egy hónap mulva vastag noteszt kerített valahonnét s abban hosszú órarendet dolgozott ki, hátha megmenekül így az örülettől. Felírta benne, hogy reggel kell öltözködni, — megmosakodnia, fogat kefélnie, cipőt huznia, — mert hátha elfelejti ezeket, ha még sokáig marad itt. Hazulról elhozta egy fontos szokását, mi kora ifjusága óta élt benne: esténkénti elalvás előtt elgondolkodni gyerekkorán, szülei, nagyszülei életén, szokásain s egészségben feléleszteni egyes édesebb vagy zordabb emlékü napokat vagy korszakokat. Most már ezt is bele kellett írnia a noteszba: „nagyanyóra gondolni!“ — vagy „a piros ház!“ ilyen s ehhez hasonló feljegyzések éktelenkedtek otromba betűkkel a durva papíron s ő remegve, lázasan, egyre több s bővebb szöveggel mentette ki emlékeit a rettegett feledésből. Mert ha ezeket is elfelejtené, mire való akkor az élet! S úgy félt a feledéstől, oly borzalom fogta el, rá gondolván, hogy micsoda rendetlenségek és srappellek csaptak rá életére, hogy szinte sírhatnékja támadt néha és homlokára kék rózsákat nyitott a láz. Valósággal az volt érzése, egy-egy emléke vagy szokása elveszvéen, hogy mintha a nyaka vékonyodnék, a csuklói s ő fejét, kezét hullatná el róluk észrevétlenül az utra s a masírozó bajtársak közül senki sem figyelmeztetné. Más dolguk volt nekik, semmint az ő bajaival törődni.

S amint egyre kopaszabban haladt előre élete a lövészárkok, országutak s a büzt harsogó alpesi sziklák között, egyre több tagja hullott el s ő egyre fáradtabban már csak legfontosabbját fogta össze féltve: a kék szikrákat fujó agyat s vizeszsemle szívét. A két évi katonaság letördelte összes lombjait.

De most már nem bírta tovább! Meghajolva ült a saláták között, arcát tenyerébe rejtve, tarkóján égett a napsugarak sütővása, testét ide-odahimbálta s egyik markában görcsösen fogta s lobogtatta a vastag noteszt. S egy óránál tovább sírdogált, keserü vészes férfisírással. S mire felkelt s véglegesen, visszavonhatatlanul elhatározta a szökést, már késő délutánba hanyatlott a nap, az Alpeseokról vastag rétegben lengtek lefelé a hideg szelek s kifagyasztották az arcokra az esti sápadtságot.

A 4. számú barak felé szaladt lenge szilhuett-lépésekkel. A bevégzett elhatározás tüzet gyújtott ereibe, könnyebbnek s jobbnak érezte magát s amint utjában egy főhadnagy mellett haladt el, valami hirtelen kiengesztelődést érzett s fősíriítesen, szigorú habtáka vágva magát, szalutált. „Ez is csak ember“ gondolta, habár könnyü undor fogta el önkénytelenül, hogy tekintete a tiszt vajsíma, ápolt urkezeire esett.

És négszögü konok fejében nyomban utána kigyuladt a düh. Kiköpött s nadrágszébében ökölbeszorult a keze.

„Dögöljön meg!“ sziszegte fogai között s tovaszaladt.

A hegyek csucsan már vérszímben ragyogott az esti hó. A közeli városból harangszó hallatszott át, mintha óriási láthatatlan tehenc ráznák kolompjaikat s a völgy végén az éjszaka kinyitotta borvörös

torkát, a ciklámenek lekonyultak. Egyre hidegebb lett, perceről-percre szinte s a barakok ablakai mögött egymásután gyúltak ki a vékonykelyhű villanylámpák.

Már a koponyafala is ilyen vékony lett s tűz sütött ki rajta.
Kegyelmes ég, teremts rendet!

Ne bugjon már se gép, se ember s a malteros falak közül törj ki szél és zene és rázd meg szabad ritmusaidat!

El kell állítani a kotrógépet!

„Te Sisulák!” suttogta belépve a barakba s gyorsan, észrevétlenül leülve keskeny lócára, „olyan ez, mintha kotrógép enné a fejemet”.

Sisulák morgott.

„Egyre csak jár, jár s eszi, kotorja a fejemet, hogy ne maradjon benne semmi, csak levegő, hogy üres legyen egészen s hányhatnékom legyen, mintha tengeri beteg volnék. Meglásd, majd még mozogni is elfelejtek s szétszaladnak a lábaim, meg a kezeim s majd elfelejtek beszélni is... Uristen!”

Felkiáltott, úgy elfogta a rémület. Térdére fektette arcát s azontúl mozdulatlan maradt, míg el nem aludt a villany. A többiek már rég feküdtek a priccseken, alvás savanyu szaga terjengett a levegőben, ropogtak a deszkák, valamelyik sötét sarokban egy derékig meztelen alak ült, tetűt szedve ki ingéből s keserű szürke pipa-füst szállt el a világosabb ablak előtt, mintha a fájdalom gőzölgne a testekből: — felállt, kiegyenesedett s lábujjhegyen kilopózkodott az ajtón. A hideg levegőre kiérve felnézett az égre s megcsikorgatta fogát.

Hűvös holdvilág volt, a szuronyos örök árnyékai húsosan valószínűtlenül heverték a fehér homokon. — Azokat ki kell kerülnie s aztán észrevétlenül átmászni a palánkon, — nehéz feladat volt. De mintha belpoklosok vére fűtené és dühödött macskák inai rugnák, úgy szökkent a barakok vastag árnyékában, hirtelen lehasalva, majd újra felpattanva s körülbelül öt perc múlva elérte a táborni körülfűző deszkapalánkot. Tudott egy helyet, hol a tetejére feszített szöges drót el volt szakítva, odaigykezezett most hangtalan léptekkel s eltorzult, mézszéher arccal. S mire elérte, állkapcsa csattanva összerándult, hátravágódott. Szuronytszegezve egy hangtalan alak állt előtte.

„Dobos örvezető úr!” suttogta.

Az csunyán káromkodott.

De a katona nem engedett.

„Dobos örvezető úr!” hajolt előre, a szurony harmatos hegyére támasztva homlokát, „levelet kaptam hazulról, haza kell mennem.” Szájtátva nézett rá a másik.

„Megvesztél?”

„Az asszony...!”

Az örvezető megrándult s a katona figyelő arca diadalmasan megvonaglott.

„Az asszony!” dünnyögte páras lehelettel. „S maga is jobb tenné, ha haza nézne a felesége köré!”

„Arról is kaptál hirt?”

Az égen megremegetek a csillagok. A katona előrehajolt, vállánál fogva megrázta a másikat.

„Csal... csal... az is!” ordította süvítő állati hangon. Két fogor vicsgorgott a holdfényben; a szél száraz leveleket zörgetett végig a barakok kátránytetején. Mozdulatlanul álltak, mint két gladiátor. Azután elszabadult indulatuk s egymást karonfogva rohantak a palánk felé. Izzadt arcuk fáradtan egymásnak hajolt.

Félóra múlva már kikerültek a járőrök kerületéből s az országút melletti gyepet kapálták, hosszan kilépve szöges bakkancsaikkal. Tücskök szóltak szaporán lábuk között, hegyi szél zúgott friss illatokkal s a hold zölden világította meg arcuk. Tüdejük úgy járt, mint a motolla, lehelletük köde lehullt az útszélén alvó virágokra. A katona megvolt magával elégedve, amiért ily remekül szuperált még ravaszága. Hébe-korba félrenézett és vigyorgott. Aztán eszébe jutott, hogy hisz mást is találhatott volna Dobos helyén, ismeretlen embert, kit nem tud így rászédni! s hálás hőség lepte el szívét. Hirtelen hátramaradt pár lépéssel.

Mire az örvezető visszanézett, a katona sovány alakja térdepelve feketélt a fűben. Két karja mint két ércrúd keményen lobogott feje fölött az égnek.

„Mit csinálsz?” kérdezte fojtott hangon.

Aztán észrevette, hogy imádkozik. Megállt ő is, kinyitotta gallériját és felfoháskodott. Verejtéktől nedves ingét mellére tapasztotta a jeges szél s a távoli hegyekről vonatfűty szállt le a völgybe síma szárnyakon s a felhők között sárga alma illatával repült a hold.

Innsbruckba kellett érnők, ott már nem fenyegette őket veszély. Ha máshová nem, hát tehervonatra szállnak legrosszabb esetben, hordók vagy deszkák közé s tán még civilruhát is keríhetnek maguknak valahogy! Édes, viharos, napsütötte meztelenség az álom a testnek! S a fekete kalap szőlőkoszoru s egy fürdő forró méz boldogságával fűti a lelket! Mandula és bor és cimbalmok részegsége virit még az életben!

Aznap éjjel közel harminc kilométert gyalogoltak, sisteregve futott előttük a hold s mire kivirradt s a mezei ködök meglebbentek s puha csókkal eloldóztak a föld homlokáról, egy útszéli erdőbe húzódtak, bokrok alá s egymást átölelve mély álomba merültek. A fák rájukeresztették nedves szempillájukat.

A katona arra ébredt, hogy valami nedves meleg tárgy súrlódik füléhez. Odakap, aztán éles rémülettel szívében gyorsan felült. Egy sovány, lompos farkaskutya hőkölt vissza nyivákolva, — ijedten a hirtelen mozdulattól, — majd két lépéssel hátrébb megállt s belebámult az ember szemébe. Bőre meg-megrándult, pofája barát-ságosan vigyorgott, farkát lassan csováta. Fiatal volt még s segítséget kért: bal lapockája fölött egy vörös sebből csöpögött a vére.

A két fáradt ember kimosta sebéből a piszkot, aztán mindhárman útnak eredtek. Késő délután volt már, a nap leáldozóban s mire Innsbruck közelébe értek, már újból teljesen besötétedett. Dülöngtek az éhségtől, az örvezető káromkodott, a katona kitátotta

száját s hörögve szívtá be a nedves levegőt — így masíroztak az út két oldalán, középen loholt a kutya.

De azért nem volt kin, amit szívesen el ne vállalt volna még ezen felül is, ha biztosan tudja, hogy házaérkezik. Tiszta kis lakásának, a feleségnek, az otthon rendjének s kényelmének emléke egyre vágyóbban s fájdalmasabban izgatta idegeit s ha elgondolta, hogy talán már pár nap múlva bekopoghat a kapun, átmehet a kis kerten, be a szobába . . . ordítani szeretett volna, úgy félt, hogy hátha mégse sikerül! Bőrét égette a tetves ruha, fejére mintha parazsat hullatnának a csillagok és lila tűzű kétségbeesést: forgott körülötte a sötét világ, émelygett a gyomra és kezeivel üresen kapkodott a levegőbe. Azután megrándította vállát, állkapcsát erősen összeszukkta s újból elővarázsolta az emléket: ég a spórhertben a tűz, ő a konyha sarkában áll, térdére, egymás mellé fekteti két kezét, keze szép tisztára mosva, egész tisztára, körme kipiszkálva, tiszta ing szappantól illatos testén, a köpadló tiszta, a kredenc tiszta, minden tiszta s minden a helyén van s fejében is szépen egymás mellé rakva, rendesen az egész élet.

Igy masírozott a végeláthatatlan úton, szemét a néma emléképre szegezve merőn s valahányszor az elhomályosult vagy társának érdes hangja szétzavarta illanó álomformáit, a noteszhez nyúlt s abból, mint egy talizmánból újra testébe szállt az emlékezés ereje s a spórhertben újra fellángolt a tűz. Csak a szíve ne fájt volna folyton, heves, rángató görcsökkel és szúrásokkal!

* * *

A sötét és hideg utcákon kóboroltak már, nyelvük a kövezetig lógott, homlokukon hét vércsepp izzott, kereszt formájában. Itt-ott egy kandur kinja süvített a tetők fölött, a hold nyomásától ferdén dűlt el a templom tornya s a kövezeten hangosan hortyogtak a koldusok. Éjjeli tíz óra lehetett tán, mikor megszólította őket a kamerád.

Gépiesen követték, vak bizalommal, örülve, hogy magyar szót hallanak végre az idegen városban. Bár ez is kissé németesen törte, de legalább megértette, amit mondtak neki. S csak azt furcsállották, hogy olyan settenkedve jár s folyton felhúzza szemöldökét, mint akinek fontos titkolnivalója van, de azért mégis hangosan, szinte kiabálva beszél a kongó, üres utcákon s percre se áll el a szája. Holott ők még az árnyékukat is szívesen zsebrevágnák, ha ezzel meghalkíthatnák menekülésük.

Lógós volt ő is, már napok óta lesve az alkalmat, hogy Innsbruckból elkerülhessen s most könyörületből a saját titkos szállására vitte el hálni a bajtársakat, — egy külvárosi kávémérésbe. Nyers forró szagok és fények tanyája: — a két katona visszariadt, hogy kitárult fáradt testük előtt a vad vigságok ajtaja. A nyomasztó vastag levegőben kíméletlen gázlámpák fénye süvítette, szerte az asztalok mellett emberek hörögtek pálinka sulya alatti, a falak mint egyetlen mocsár sárgán izzadtak és félmertelen nők kerengtek énekelve. De

már be is csukódott mögöttük az ajtó, a kamarád macskaléptekkel rohant előre s a következő pillanatban már asztal mellett ültek ők is, keskeny székeken, egymásnak nyomódva a tömeg szorításától. Puderés, izzadt kar fonódott a katona nyaka köré, rekedt suttogás nyomult fülébe, szemérmetlen simogatást érzett combján. Összerázkódott s verejték ült ki homlokára.

— Haza... haza... ha még csak egyszer hazasegítség Isten, hogy meghálálom!

Hányhatnékja volt az utálattól, de hiába markolászta a noteszt, a nő csak nem ment le az öléből. Belenyugodott sorsába. — Volt még egy kis fekete dohány a zsebében, abból cigarettát sodort s mellre szívta a keserűséget. Körülötte tombolt a borszagu rendtelenség.

Néhány perc múlva, hogy kissé magához tért első kábulatából, észrevette, hogy a szomszéd asztalnál feltűnően elcsendesedett a társalgás, furcsa, villanó pillantások vetődtek feléje s az egyik katona hirtelen feláll és kiszalad a teremből. Két másik elkomolyodó arccal összehajolt és suttogásba kezdett, a zene mintha hirtelen élesebben csendülne fel — tán mert az emberi beszéd elhalkult — s mintha az egész helyiségen valami nyugtalan mozgolódás hullámozna végig!

Megremegett. Idegeit baljós érzelem feszítette. S a következő pillanatban majd hogy fel nem ugrott hirtelen rémületében: a vastag dohányfüstön át egy barna arc integetett feléje s egy emelkedő kéz — de rögtön lehanyatlott mindakettő s a rejtélyes alak gyorsan megfordulva eltűnt a sárga gözben. Őt hívták, kétség sem férhetett hozzá.

E pillanatban a kamarád megfogta kezét s szúrós tekintetet vetve rá, egy pohár borral kínálta meg érdes, kiabáló hangon. Nem utasíthatta vissza, ivott egy korttyal a savanyu léből, a többit odaadta az ölében ülő nőnek. Azután megint békében hagyták s ő szempilláját lehunyva tettett álmosággal hátradült székeben.

Pedig oly éber volt, úgy remegett minden érzeke, mintha kintpadra feszítették volna. Valami veszély fenyegette, valami baj volt készülöben — de hogy micsoda s hogy kell védekeznie ellene, sejtelve sem volt róla. Az volt az érzése, hogy menekülnie kellene, rögtön elhagynia ezt a helyet — de hát hová menjen? hisz alig van már jártányi ereje s ha kimegy az utcára, az idegen városba, biztos rögtön elfogja a patruj. De meg nem is mehet el innét, az előbb is, hogy fel akart kelni, nem engedte a nő — úgy ült ott ölében, hátat fordítva neki s ügyet se vetve rá, mintha semmi más célja nem volna, minthogy testével, teste sulyával lekösse, lefogja őt — két könyöke az asztal márványlapján, üres festett arccal némán bámult a levegőbe.

Körülöttük pedig egyre halkult a zsvaj, csak a kamarád hideg-
lelős hangja harsogott s a zene szólt egyre hangosabban — s mintha a terem lassanként kiürülne, a katonának úgy tetszett, macskatalpon, elébb egyenkint, majd csoportokban a vendégek kiszállingóznak a lokálból. A szomszéd asztal — amelynek a kamarád háttal ült — már teljesen üres volt, csak egy civil ült mellette, mellére hanyatlott fejével, földig lógó karokkal s hortyogva aludt. Egy kövér asszony —

a vendéglősné bizonyára — csoszogott el most az asztal előtt s a katonának úgy rémlett: jelentős pillantást vált a kameráddal.

Köd, kábulat s rémek tánca agyában s ölében egy forró szikla, mi földre teperi.

— Haza... haza!... Ha még csak egyszer hazakerül az ágyba, melyben hűvösen csorog a tisztaság... ha még egyszer ki-mo-shatja vízzel a fejét!

Ujból felakart kelni: a lány sokkal hátrábbült s teljes súlyával lenyomta térdeit.

„Nem lehet ellogni, cica!” sugta rekedt hangján s gyűlölködő pillantással hátranézett.

A katona nem mozdult többet. A fáradtság hosszú, vékony csáppokkal szivta agyát, üres lüktetést érzett s mintha valami hideg lé csobogna koponyájában, testéből végleg kiszállt a szenvedés. Csak önkénytelen mozdulatai voltak már: a lány felcsuszott szoknyáját lehuzta s gondos kézzel elsimitotta — úgy érezte, ha ezt nem teszi meg, valamilyen helyrehozhatatlan hibát követ el — később pedig, mikor a szomszéd szék alatt egy darab zsiros papirost vett észre, mely csunya foltként tapadt a síma fapadlón, addig izgett-mozgott, apró lökésekkel, lehetőleg észrevétlenül tólva előre székét s nyújtogatva karját, míg végre elérte, felemelte s mert nem tudta mihez kezdjen vele, belegyümöszölte zsebébe. Arca vörös volt s izzadtságos a nagy erőlködéstől, mire elkészült feladatával.

Azután Dobos örvezető úr arcát nézte egy darabig: azon semmi nyugtalanság, bizalmatlanság nem látszott, hátrafelé dülve, kissé fáradtan ült a széken s figyelmesen hallgatta a kamerád beszédét.

— Nincs is semmi baj! — gondolta a katona kábultan s egy kétségbeesett pillantást vetett a menyezetre.

Asszonyi rikácsolás, kacajok tompa dőreje zugott háta mögött, poharak zendültek élesen a zene vastag levében, a sárga falon poloskák másztak és térden felül felemelt szoknyákkal táncoltak a nők. Vastag mellük közé bort csorgatott egy részeg örmester, ágyékukig folyt le hidegen, borzongtak, hajuk felbomlott, rázták és üvöltöttek. Egy betört ablakon éji levegő húzott be, mint egy dühöngő folyó, de a csillagok kívül maradtak s a gázlámpák egy pillanatra szégyenkezve hunyták be szemüket. A pocsolyás asztalok fölött robbant a bűz.

— A halál tisztább! — gondolta a katona, — az ember kitölti a meleg sirt, ott nincs semmi lyuk, semmi ür, az ember földdé válik és minden egy.

Nem sokkal rá felkeltek valamennyien s elvonultak. A kövér asszony vezette el őket a szűk kétágyas szobába, gyertyát kaptak, aztán elbucszott tőlük a kamerád — neki az emeleten van a szobája — mondta. A kutya nyöszörögve kapargált kinn az ajtón, őt is beengedték.

Künn füttyölt a szél. A katona egy pillanatra kinyitotta a homályos üvegü újságpapírossal bélelt ablakot: tágas, sötétbevesző udvar feküdt előtte, lombos fák bizonytalan, borzongó körvonaljaival.

— Hova lép az ember, ha ide kilép! gondolta rémülten s gyorsan becsapta az ablakot.

A szoba vastag, egérszagu levegője megfeküdte a mellét. Felszakította zubbonyát, lerántotta, gyorsan levetkőzött. De a lány még hamarabb elkészült s mire a katona az ablak melletti ágyhoz lépett — a másikat Dobos foglalta le — már ott feküdt s fáradtan rámosolygott. Lebontott haja megszépítette arcát, fehér apró fogai voltak s festékes ajka vörösölt, mint az eleven szén. A katona habozott, gyámoltalanul nézve egyik ágyról a másikra. „Nem jössz?” kérdezte a lány. „De jövök” felelte s tovább állt mozdulatlanul. Azután egy nagy fehérő csomagot vett észre Dobos ágya mellett.

„Mi az?” kérdezte.

„Civíruha”.

„Civíruha?” ismételte meglepetten, „hol szerezted?”

Nem kapott feleletet, Dobos már horkolt. Egy darabig tehetetlenül ácsorgott a két ágy között, azután fájni kezdett a lába, elébb az egyik, azután a másik, váltogatta őket darabig, féllábon állva, azután véglegesen kimerült, lassan odament a lány ágyához s óvatosan belefeküdt. Hogy teste a nő meleg, nagy testéhez ért, hirtelen rohammal sírni kezdett.

„Föld, föld” vinnyogta „földbe temetni!”

Az ágy lábához bujt, mint kisgyerekkorában, mikor az anyjával aludt egy ágyban. Ott összegubbanckodott, szoros csomóba a takaró alá, mit fejére huzott s a lány lábát melléhez szorította. Olyan puha volt az, olyan forró és sötét volt ott körülötte, úgy zúgott a csend, mint akkor, mikor az anyaméhben feküdt még s borzalmaival a világ csak a hasfal biztos védelmén át ködlött tompa zajjal. — Ha soha ki nem kerül onnét! — gondolta tehetetlen kétségbeeséssel.

S eszébe jutott a rettenetes harc, mit még végig kell küzdenie, az ismeretlen veszedelmek, mik szökését fenyegetik, eszébe jutott a tetves ruha, az égő piszok és bűz, mit nem tud életéről lekaparni, az egérszagu levegő s a kamerád redves arca az alattomos fintorral s undok liziform szemöldökével. Itt benn a takaró sötétjében pedig csak ők élnek puhán, forró magányban és nincs harc és háboru, csak a hus és vér illatozik diadalmasan, mint a nyári föld.

Följebb kuszott, kétségbeesve karolta át a nő ficánkoló testét, fejét a combok rettenetes menedékeibe rejtve. — Ne eressz ki magadból... soha többé!” hörögte s egyre szilajabban furta előre a fejét, védelmet keresve. S úgy feküdt ott percekig, fuladozva már-már, boldog önkívületben.

S hirtelen fény s erős hideg csapott arcába: a lány fellebben-tette a takarót. Torzult ráncos arccal, mint egy ujszülött, hunyorgva s borzalommal nézett szét a fényben.

„Hallgass” suttogta a lány, kezét szájára tapasztva.

Csak nehezen tért eszméletre, véres tekintete bambán fűgött a lányon. De néhány pillanat múlva ő is meghallotta a zajt: elfojtott sugdolódzás s halk lépések nesze az ajtó előtt. „Mi ez?” nyöszörögte rekedten.

A nő meztelenül ült az ágyban, fehéren s feketén csillogott a gyertyafényben. Óriási forró szobor volt, könyörtelen. Keze a férfi fején nyugodott, szeméből patakzott a könny.

„Fiam!“ suttogta „fiam!“

Felkapta a gyertyát, a katona arca elé emelte, fürkészve, hosszasan nézte, aztán vadul meglöbögötte haját.

„Menekülj“ lihegte „ott kinn a hekusok arra várnak, hogy kinyissam az ajtót... az ablak... az udvaron át egyenesen... mert téged nem engedlek... a fiam vagy... a fiam akartál lenni!“

Keblei felduzzadtak, remegve, mintha tejet akarna adni. Azután kilökte a katonát az ágyból, kiegyenesedett s arcát a mennyezet felé fordította.

Künn elállt a suttogás, csak a padló recsegett.

„Gyorsabban, gyorsabban!...“ lihegte „... azt a civilruhát vedd... a másikat!“

„De hisz az nem az enyém“ dadogta a katona.

„Azt vedd, mert különben nem menekülsz... lefognak az utcán!“

Mialatt öltözködött, meredten nézte a nő vad átszellemlült arcát. A gyertya sercegve égett, büzt és mocskos fényt hintve a keserű falak közé, a másik ágyon horkolt az örvezető s a mennyezeten egy vastag pók szaladt át sebesen. S az ajtón, a falon túlról hallani lehetett a horkoló, vad lihegéseket.

A katona elbáméskodott. Nadrágtartó került a kezébe, nem tudott mihez kezdeni vele, segítségért esdeklőn bámúlt a lányra. Ez hirtelen kiugrott az ágyból s rávetette magát.

„Te barom“ lihegte szenvedélyesen „siess... siess, mert lefognak.“

Letérdelt a földre s a katona kisebzett lábára felrántotta a csizmát.

De kintől ugylátszik meghallották a készülődés zaját, nyugtalan mozgolódás keletkezett, hangosabb lett a beszéd, majd néhány pillanat múlva halk, alig hallható kopogás ütött az ajtóra.

A lány halotthalvány lett; önkénytelen mozdulattal az ajtó felé fordult.

„Ki kell nyitnom!“ suttogta.

De a katona még mindig nem készült el. Mozdulatlanul állt a mosdó előtt s mutatóujját homlokára illesztve, eltorzult arccal gondolkodott.

„Fel kell kelteni az örvezetőt“ mondta hirtelen rekedten „nem hagyhatom magára.“

Ebben a pillanatban, most már erősebben, megismétlődik a kopogás. A lány sárga arccal, hangtalanul fordult hátra.

„Fel kell kelteni!“ ismételte csökönyösen a katona.

De rögtön utána rémülten hátratántorodott. A lány meztelen talpai topogásával az ajtóhoz szaladt s kezét a kulcsra tette. Egy pillanatra hátranézett még, a katona látta, hogy ajka hangtalanul mozog.

A következő pillanatban az ablakhoz rohant és felrántotta. Egy ugrással kint termett, nedves lombok surólták arcát. Zuhanás közben halotta, hogy Dobos felül az ágyban, hangja rémülten felcattan. Utána a lány éles síkoltása csapódott fülének.

„Segítség... segítség... ki akar ugrani az ablakon!”

Széleseben rohant előre a vak sötétségben. Fejére lassu eső szitált, a szél szemébe csapódott, talpa alatt csikorgott a kavics. Fönt az égen dühödtek fekete fantómok hadonásztak felhőkarokkal, valahol kicsapódott egy ablak, egy fa kitért előle, a bokrok félrehajoltak, szabad utat engedve.

Mire elért a kapuhoz, újra fülébe csattant a lány síkoltása. „Segítség!” hangzott szakadozottan „ki akar ugrani az ablakon.”

Kifordult az utcára; messziről, mintha puskatussal döngetnének egy ajtót. De öt lépéssel odább már semmit sem hallott — kisvárosi csendben haldokoltak az utcák. A nedves kövezet csillogott a lámpafényben, az utca távoli végén egy hajlott fekete alak gyalogolt s ázótt gummiköponyegek szaga uszott a levegőben. Befordult egy sarkon, végigszaladt egy szűk mellékutcán, egy kávéház előtt megállt, homlokát a gázszárga, párás üveglapra szorítva s a biliárd kopogását figyelve néhány pillanatig, majd tovaugrott, újra befordult egy sarkon s egy teljesen elhagyott, sötét síkátorba ért. Egy kicsit reszketett: háta mögött mintha futkosás, üldözés lármája szólna. Egy kapu alá állt, szívére szorítva kezét. De néhány perc múlva már teljesen megnyugodott ismét, tovaszaladt s egy népesebb utcára érve, — az eső is elált közben — sétára lassította lábát, kimerülten lézengve a pisllakoló gázlámpák között. Hirtelen két kézzel fejére csapott s felhördült:

„A kutya... a kutyát is elhagytam” sziszegte.

S hogy újra eszébe jutott az ágyában nyugodtan horkoló Dobos képe s az a mozdulat, amellyel az éjjeli szekrényről elcsente a civilruhát, sírni kezdett, forró könnyek marták végig arcát. Öklével döngötte mellét, hörgött az utálattól. „Elárultam... megöltem... megöltem!” nyöszörögte és körmével arcába kapott lehetetlen kétségbeesésében. Egy rendőr utánafordult, valaki megállt előtte és németül megszólította. Elfordult és elrohant. Az eső verte arcát, mindenütt vastag, feketére malterozott falak álltak el útját, nem tudta elkaparni őket, tovarohant, ide-oda fordulva, botladozva, végre az egyik falban talált egy mélyedést, beleállt, teste ép kitéltötte, szép, sima volt most így a fal, semmi rendetlenség, hiány nem volt benne — itt kellene maradnia örökké!

Hajnalodott már, mikor eszébe jutott a felesége és a lakása. S hirtelen megértette, hogy miért ugrott ki az ablakon, miért lopta el a civilruhát, miért árulta el az örvezetőt. Viszkető, forró hála csirázott ki szívében, magasranőtt, hajlékony zöld pálmaleveleket hajtott, susogott a szélben. Leült a tövébe, fejét a puha törzsnek támasztva s számot vetett tetteivel.

— Vissza fogom fizetni, amivel tartozom, a feleségemnek fogom visszafizetni!

Egy szemeteskocsi hajtott el mellette, csikorgó kerekekkel, tetejéről nyelvét nyújtogatta feléje a szökehadju kocsis.

* * *

Rákosszentmihály közelében leugrott a vonatról. Felbukott hanyatterülve a töltésen és mint egy holttest, mereven kinyújtotta lábát, karját. Körülbelül félóra múlva kelt fel, letörülve a vért arcáról s elindult. A nap rézsut süttött, rettenetes erővel, a fák eldültek, szíve vörösre kiugrott testéből és recsegeve, sikítve ugrált előtte a porban és mutatta az utat. Dülöngött, hörgött és rohant előre. Most már véglegesen kiszakadt a nő öléből, most már hazatalál, süt a nap... süt a nap és vastag tapsokkal, mint a tyukokat, most őt is helyére kergeti az élet.

Oldalt hajtotta fejét, rohant a füstölgő országúton és nyöszörgött. Szíve helyén a notesz kalimpált most száraz papíroszörgéssel s dagadt, egyre jobban hizott, mellkasát repesztve. Feje üresen zakatolt, hajából mint egy csöből csöpögött e verejték.

Hogy az első házak feltünedeztek, megállt, az országútról a mezőre lépett s bokrok mögé huzódva, rendbeszedte testét és ruházatát. Fűvet tépett ki, abban megmosdott, ujjáiból fésűt formálva, megigazította haját, cipőjét megtisztította, mellényét begombolta. Aztán — meg-megcsukló térdekkel, lélegzetét visszafojtva újra elindult.

De alig tett néhány lépést, meg kellett kapaszkodnia egy útszéli fában; elfulladt, torka összeszorult, ájulás környékezte. Egy darabig mozdulatlanul állt, kezét mellére tapasztva, aztán összeszedte minden erejét s újra nekiindult. De alig tett néhány lépést, újból oly erős rosszullét fogta el, hogy le kellett ülnie a fűbe s hosszabbban kipihennie izgalmát. Foga vacogott, testét mint egy korhadt fát rázta a viharos láz s gyümölcssei a fanyar porba hullottak.

Később lassanként megnyugodott s mikor messziről eléje tünt a község zárt tömege, már látszólagos nyugalommal, egyenletes léptekkel haladt előre útján. Egy pillanatig se kételkedett benne, hogy odahaza minden rendben van, hogy mindent rendben fog találni — ehhez kétség se férhetett! — de hát miért akkor a véres izgalom, a pillanatra sem szünő, minden izét eltöltő rettenetes nyugtalanság? A viszontlátás öröme — gondolta — a közeli végleges felszabadulás reménye az, mi így előveszi s majd rendbekerül minden, mihelyt meglátja a házat, az asszonyt, a lakást...! S felhördült, hogy eszébe jutott, hogy hisz még csak alig félóra odáig! S orrában már érezte a falu ismerős illatát s mintha följebb, az első keresztutcából egy ismerős alak fordulna ki épp, hajlott háttal ballagva az út porában! Félóra még s eléri hazáját!

Mikor messziről meglátta a templomtornyot, megállt, feje lehányatlott. S a következő pillanatban kitért belőle a félelem. Nyersen s feltartóztatathatlanul, mint éretten felpattanó tályogból a genny ömlik, zubogott szét agyában — nem volt megállás, józan meg-gondolás, kitérés — minden okoskodását elgázolta vihara. Állt, kitétotta száját s rekedten üvöltött.

A napos, száraz utcák néptelenek voltak, az ablakok csukva és por szállt a nap felé. A hangtalan udvarokból csak a füst buzogott elő mocskos lehellettel, különben mintha megdermedt volna az élet, minden állt és a fekete formák mozdulatlanul hajoltak egymásra a vak gözök között. A katona üvöltése is csak néhány méternyire szállt fel a levegőbe, ott megállt és sötét árnyát rávetette a falura.

Homlokát a földnek fordítva tántorgott előre. Valamelyik utcasarkon beleütközött egy emberbe. Ez megfogta vállánál. „András!” kiáltotta meglepetten „hát maga...”

„Hazajöttem” suttogta.

„Tudja már...?” De itt hirtelen elakadt az ember s kíváncsian nézett a katona arcába.

De ez mintha meg se hallotta volna.

„Adj isten!” mondta rekedten s kezet se nyújtva tovább botorkált. Az ember fejcsóválva, hosszan nézett utána.

Nem sokkal rá egy újabb ismerőssel találkozott egy utca-keresztezésnél. A katonának úgy rémlett, mintha a kereskedő önkénytelenül összeremenne s el akarná fordítani fejét. De rögtön utána feléje tartott s zavartan nyújtott kezet.

„Még nem volt odahaza?” kérdezte s fürkészsze arcába nézett.

A katona nagyot nyelt. Testén lassu remegés futott végig.

„A vonatról jövök” mondta.

„Biztos, levelet kapott hazulról?”

A katona nem felelt, megfordult s tovább ment. Lábában, talpától térdéig jéghidek görcsök keringöztek. S mikor néhány perc múlva a lakatos feleségével, közvetlen szomszédjával találkozott szembe, hirtelen megfordult s az úttesten átvágva, az utca másik oldalára tartott.

„András úr!” hallatszott sítitva háta mögött.

Meg kellett fordulnia. Állt, tétován bámészkodó arccal, a lélegzet hörögve járt ki-be torkán. Mikor az asszony utolérte, eléje lépett. Felemelte karját és súlyos tenyerét, mint egy vasgerendát ráfektette az öreg vállra. Előrehajolt.

„Mondja meg... meghalt? ... meghalt?” suttogta üszkös lehellettel.

Az asszony hátratántorodott. Hirtelen szélroham támadt s vastag porfelhőt fujt közéjük. A poron át a katona figyelte a nő eltorzuló arcát.

„Jöjjen be hozzánk „András ur” kezdett neki hirtelen, szaporán s líhegve „hadd szóljanak előbb át az asszonyoknak... megijed szegény... nem várta... csak egyet ugrok...”

De a katona már megfordult s tovarohant. Behunyta szemét, lábát magasra emelte, hogy el ne essék s karjait, az öklök két kemény golyójával végükön mereven maga alá tartotta, mintha a világ szívére akarná verni buzogánnyal.

„András ur... András ur!” hangzott háta mögött a sítítás.

Vastagon szállt fel körülötte a por, a házak szájtátva bámészkodtak s egy kocsma ablakából gonosz énekhang riadozott az egek

felé. Mint vízketeg, ronda daganat dudorodott feje fölött egy fekete felhő. Karmaival feléje kapott, hogy lekaparja, de futás közben nem tudott jól célozni, megállni pedig nem volt ideje... tehát ott kellett hagynia. Egy nyitott kapu alól kutya ugrott ki s dühös panaszosan megugatta. Feléje köpött. Aztán befordult a sarkon s néhány ugrással a ház elé ért.

A kerítés előtt megállt s szívére szorított kézzel meredt a zöldrefestett lécekre. Nagyobb baj nem volt itt, egy-egy oszlop dült ki csak ferdén a sorból, egyik-másik deszka megrepedezett, hátrébb pedig, ha jól látta, egész sor léce hiányzott s az ajtó is lukasan, mint hiányos fogsor tárult eléje... — de kis hiba ez, könnyen meg lehet reparálni! — nyugtatta meg önmagát s már el is határozta, hogy még ma nekifog a javításoknak. S valami hirtelen megkönnyebbülést érzett ez első pillanatban... hisz áll a ház! amott a fa mögül látszik a teteje, nem égett le, nem rombolták le, megvan! megvan!... most már csak bensejét, élő bensejét kell megtalálni, rendben megtalálni!... Hörgő sóhajlás szakadt ki melléből, előrelépett s felvetette fejét.

Hosszu, de keskeny telken épült a ház: utcára szolgáló két ablakát hatalmas lombozatu vadgesztenyefa takarta, úgy hogy csak teteje látszott ki messziről s ha oldalt lépett az ember, a levelek közül előpiroslott a keskeny tornác. De a ribizlibokrok, a bejárat előtti két sor bokor hova lett?... a katona hiába ágaskodott s kereste tekintetével: kopár volt a tornác előtt a föld. S ugyanabban a pillanatban megérezte, hogy még valami hiányzik kertjéből... hamarjában nem is tudta, hogy micsoda, de aztán szívébe ötlött... a tornác előtt hiányzott a ház mögötti almafák előrevetődő árnyéka.

„Hova lett az árnyék, hova lettek az almafák?” mormogta „ki lopta el kertemet?”

Még mindig a kerítés előtt állt mozdulatlanul. Aztán megemberelte magát, belökte az ajtót, mely bántó csikorgással fordult ki tengelyén (meg fogom olajozni! — határozta el) s két-három ugrással a vadgesztenyefa alatt termett. Előretántorgott, a törzsnek támasztotta hátát s két karját hangtalanul az ég felé emelte.

A kert elpusztult; fák, bokrok, virágágyak, sőt még a gyepek is teljesen eltűntek, homok parázslott helyükön, a homokon szemét s itt-ott gyökerestül kifordult szürke fűcsomók. Bádogdobozok, újságpapírok, tört, száraz ágak és üres skatulyák heverték mindenütt, a ház tövénél magas dombokban emelkedett a szemét, tetején nagy sárga vakolatdarabokkal, melyek szárazon zörögve hulltak le egyre a magasból. Össze-visszarepedezve, mély sebekkel, mint bemocskolt arc, meredezett a fal, ablakszeme törten, vastag papírhályoggal beragasztva, vakon hunyorgott. S valami bűz szállt a kijárat felől, mint egy haldokló lehellete — a katona befedte szemét s elfordult.

Néhány percig mozdulatlanul állt, aztán földreszegezett tekintettel megindult a tornác felé. Nem mert egyenesen járni, nem mert körülnézni s csak akkor vetette fel fejét s tekintetét, ha lába valami szemébe akadt bele — undorodva visszahuzdóott olyankor, megállt s tanácstalanul körülnézett. S csak percek múlva indult el újra, egész

testében remegve. Kegyetlen, béna fájdalom markolt bele lábába s ágyékába, erősödve egyre, valahányszor újabb romlást fedezett fel s mire a lépcsők elé ért, meg kellett kapaszkodnia a karfába, hogy el ne bukják. De rögtön elengedte — rázta az undor — a fa zsírós tapintásu volt, mintha ezt is bemocskolták volna.

Szék, asztal hiányzott a tornácról, helyében rozsdás, törött vasfazék s üvegcserepek dombja csillogott a sarokban. A muskátlicserepek törten, száradtan álldogáltak a padlón, némelyikből kifolyt a föld, fekete százlábuak, legyek nyüzsgöttek körülöttük. Az ajtókilincs ki volt törve, az egyik ablakráma megvetemedve, ferdén kihajolt s az esőcsatorna rozsdásan, meglazultán ide-odalengett a szélben.

„Talán mégis meghalt... meghalt?“ nyöszörögte rekedten.

Nem mert belépni a házba, megkerülte a tornácot s óvatosan, halkán, mint egy nyitott sírhoz, a hátsó lakószoba ablakához tántorgott. Homlokát az üveghez tapasztotta, körmei belefúródtak a falba, hörögve, így állt percekig, meredt szemmel bámulva a pokoli látomást.

Az asszony élt, élt... az asszony ott feküdt az ágyban egy idegen férfi mellett. Mindaketten aludtak még, a férfi fekete szakállá csillogva terült el a piszkos paplanon, karja oldalt kilógott az ágyból, ruhája csomóbahányva mellette hevert a földön. Körülöttük pedig, mint fantasztikus kerete álmuknak, vad nyugtalan élet tobzódott, mozgás, szín és láрма, mi betöltötte az egész teret. Tyukokkal, macskákkal, kutyákkal volt teletömve a szoba.

Butor már alig volt benne, csak az ágy, egy asztal, egy háromlábú szék s egy rozsdás vaskályha a sarokban. A tapéták cafatokban lógtak le a falakról, a porcellánlámpa el volt törve, karimáján egy vörös kakas ült és diadalmasan énekelt. Alatta pedig nyüzsgött a padló az állati élettől, tyukok begyessedtek, sétáltak röpdöstek, nyolc-tíz macska nyújtózott lustán a falak mentén, itt-ott házinyul szökkent el egy ásító kölyökkutya fölött s legyek kavardtak sűrű rajokban a falakon. A padlóra vastag réteggel ragadt az állati hulladék. A katoná hangtalanul, mozdulatlanul áll az ablaknál. Nem értette, mi történt itt, de nem is akarta megtudni, — csak nézett, tágranyilt szemmel kereste, ami eltűnt és bámulta, ami helyére került, mint egy mániákus számolva ujjaín az eredményt. — „Kilenc macska“ mormolta, „minek a kilenc macska?... minek a kilenc macska?“ A székek hiányoztak, a mosdó hiányzott, a szekrények hiányoztak, a divány... minek az a sok tyuk helyükben? Az egyik csattogva repült el az ablak előtt, a sarokban tolla közé dugva fejét aludt egy másik, egy fekete az asztalon szemetelt, csipegve, éhes csőrökkel járták a szobát. S a macskák doromboltak és tisztálkodtak — micsoda vastag bűz lehet a szobában! — jutott hírtelen eszébe. Aztán egereket keresett, vajjon nincs-e egér a szobában? A falakról a képek is eltűntek! Szürke, sűrű pókhálók függnek a sarkokban és a padlóról, kutyák ugrándozása nyomán száll a por és csillog a napfényben. Miért alszanak még, hisz világos nappal van! Ők, mikor még övé volt a ház, reggel hat órákor keltek fel minden nap!

Az asszony felébredt, felült, ásítva dörzsölte ki szeméből az álmot. Aztán — áthajolva a férfi teste fölött — száját összecsucso-
rítva, magához hívta az állatokat. Egy tyúk felszállt az ágyra, egy
kutya melléje ugrott s végignyalta arcát. A férfi is felébredt, oldalára
fordult, karját álmosan felemelve, átölelte az asszony nyakát és
magára huzta.

A katona eleresztette a falat, megfordult s lassan kiment a
kertből. Ajka hangtalanul mozgott.

A kerítésnél még egyszer megállt. Zsebéből lassan, erőlködve,
hogy belevörösödött az arca, kihuzta a vastag noteszt s teljes erejéből
a ház felé hajította. De karja gyenge volt, a notesz alig repült pár
méternyire, tompán leesett a homokba, apró porfelhőt verve, mely
csakhamar elfedte. Egy darabig nézte, hirtelen összerándult: a ma-
gasból tüskés vadgesztenye zuhant homlokára, friss vérrózsát nyitva
mély barázdái között.

Szegény embert még az ág is huzza.

BAKKAI BÉLA VERSEIBŐL

TÜDŐBETEG

A Nap kicsalta már a kerti zöldet,
Körül virágban állanak a fák.
Agyon kívül egy órát járva tölthet
Es szive már kí, a szabadba vágy.

Ott ül szegény a párnás hársfaszéken.
Feje a láztól kissé hátradől
S baracksziromnak rózsás özönében
Fáradtan néz a kékes égre föl.

Az ághegy jobbra-balra ráhajol,
Virágterítón mintha halva lenne,
S gyászének zengne messze valahol.

Közelg az este; húnyn sugárinál
Magasban, foszló — füstös pára száll
S lobog a felhők gyertya — végtelenje

A TÖKÖR

Aludni nem tud és pihenni úgy fél,
Feküdne mintha kinezó tükön,
Mikor a csendben média tüzenél
Megcsillan a velencei tükör.

S ez szól a napról fénylő pontban égve.
— A szálló füstön percig elmulat
S eltűnik a fény már a titkadt éjbe,
Mint álmos agyban fáradt gondolat.

Világ, tükör te, titkok hordozója!
Feltetszik benned itt-ott egy sugár
S tovább a mélyed párás fátylad ója

Aránk szeme gyúl ott ki néha tán,
S ábránd. Egyszer hült ágyunk gyertyalángja
Es lelkünk, már az örök éjjelt látja.

A NEMZETKÖZI MŰVÉSZETEK PROBLÉMÁJA

Irta : JAROSI DEZSŐ

A művészetek eszményi világában a kölcsönösség és egymásra utaltság viszonyossági fogalma érzelmi alapon a testvériséggel azonosul. A testvériség pedig egyetemes, mindeneget átfogó, nincsenek földrajzi kényszervonalai, hanem a szó legnemesebb értelmében nemzetköziségre törekszik. A művészet ösztönszerűen érzi, hogy folyton új elindításokra van szüksége. Itthon, hol egyazon történelmi levegő, egyazon kormiljó egyazon vérköteléke kapcsolja az alkotókat és fogyasztókat együvé, a termelés maga is rokonschapásokon halad, nincsenek új és meglepő eligazodásai. Csak új, a miénktől eltérő kulturális horizont vezet el új felelzmélésekhez s csak a meglepetés erejével minket megbabonázó új faji műveltségnek van az a megvesztegető hatása, hogy eddigi kincseinket és értékeinket új kultúrszérummal oltja be. Innét, hogy a művészetek fajiságának még oly babonás korszakában is az export és import vágyai cikáztak keresztül a művészet agyában s a nemzetközi tájékozódás nagy természetes ösztöne szállott meg mindenkit, akinek új orientációra van szüksége. Fajiság és nemzetköziség fogalmai azért igazi voltukban sohasem voltak és lehetnek ellentétesek, mert olyan izolált fajiság, mely a nemzetközi kapcsolattal szakít, önmagára lesz utalva és muló életű. A fajiság is a nemzetköziségből merít és olyan fajiságot, mely minden kölcsönösség és viszonyosság nélkül járta volna útjait, a művészettörténelem nem képes felmutatni. Ma a fajiság problémája két táborba sorakoztatja az esztétikusokat: az egyik szerint a fajiság a művészetnek konstruktív, tehát alapvető, a másik szerint a fajiság a művészetnek díszítő, tehát kiegészítő eleme.

A termelés szempontjából tehát a nemzetköziség a boldogulás alapföltétele. A nemzetköziségből eredő sűrő érintkezés vált ki új emóciókat s ezek hiánya a hermetikus elzárás következménye gyanánt mindig a szegénységgel és dekadenciával lesz azonosná. Hogy a háboru nemzetközileg terméketlen hét esztendeje alatt a művészet vegetálhatott, ennek egyedüli magyarázata az, hogy a mult nemzetközi örökségből és nyereségeiből tartotta fenn magát. A kihegyezett faji művészet mindenkor érdekes és egyéni velleitásokat árul el s első tekintetre is új impressziókat jelent azon művészet számára, mely fajilag nemcsak különböző, hanem sokszor merően ellentétes csapásokon épül fel. Ami már most a nemzetköziség faji kategóriáit illeti, minden egyetemes és hódoló tiszteletünk mellett is kétségtelen, hogy a fajiság nagy világproblémáit ma voltaképen csak két faj: a német és a francia őrzi a legszívósabban. Az újvilág művészetének nincsenek eredői, viszont e két faj művelődési produktumai nemcsak a történelem hosszu folytonosságára nyulnak vissza, hanem egy-

mással való szembeállításuk kapcsán is a legérdekesebb rosszelméletnek a képviselői. Az olasz lélek ma inkább a muzeális értékek komoly őrzője gyanánt jelenik meg a művészet világporondján: a múlttal szemben ma a zenedramaturgián kívül egy művészet terén sem alkot olyat, mi faji szempontból, illetve a nemzetközi figyelmet illetőleg elkönnyvelésre tarthatna igényt.

A művészetek nemzetköziségének problémáját végelemzésben a szociológia becsüli legtöbbre. A nemzetköziség: testvériség. A művészet az aranyhíd, mely a faji feszültség sokszor súlyos összeütközéseinek vagy az elejét veszi, vagy azokat utólag jótékonyan képes befolyásolni. Azért a nemzetköziség mindenkor a testvériség jelszavát hordta ajkán s tudatosan törekedett arra, hogy az ismerkedés és gondolatcsere révén a lelkek közelebb férközzenek egymáshoz. Senkisémet tagadhatja, hogy ez a jószándék, mely már a béke idején is nyilvánvalóvá lett, napjainkban jutott feltűnő aktualitáshoz. Ha Amerikában és Franciaországban a testvériség merő negatívuma gyanánt Wagner Richárdot indexre tették, mit jelent ez mást, mint-hogy a nemzetköziség pacifikus gondolatának száműzetése lesz az osztályrésze? S ha a párisi nagy Opera a békekötés után galaelőadás keretében ünnepelte az első Wagner-opérát, mit jelent ez inkább, mint azt, hogy a béke nyomán a pacifikus művészet megbocsát, hódol a nagy alkotók előtt s a hódolat nyomán nemzetközi gondolatcserere törekszik? A béke mindég a testvériség rejtet érzésével járt együtt, a testvériség pedig a faji művészetek szótárában mindenkor a nemzetköziséggel volt azonos.

Különálló kérdés, vajjon a művészetek köztársaságában melyik az, melynek küldetése a nemzetköziség szempontjából a leggondviselés-szerűbb? A helyhez kötött művészetek szerint az építészet és szobrászat, sőt sok tekintetben a festészet is kevésbé alkalmasak arra, hogy a nemzetköziség eszméjét egyetemesen mozdítsák elő. Marad az irodalom és a zene. Az előbbit a „nyelv“ individualitása akadályozza abban, hogy a természetesség és közvetlenség spontán erejével hasson. Viszont valamennyi között a zeneművészet az, mely még a szöveges formáiban is legközelebről közelíti meg a nemzetközi közlés lehetőségének feltételeit. A zeneművészet ugyan küzd a kozmopolitáság vádjá ellen, mindazonáltal a legélesebb faji zenei kifejezés mellett is mindenkor vannak olyan elsőrendű szépségtényezőink, melyek a legfajibb zenei megnyilatkozásnak is egyetemes, tehát nemzetközi jelleget kölcsönöznek. Bartók Bélára, a magyar zeneművészet nagy modernistájára ma a franciák és angolok egyformán lettek kíváncsiakká, miután német részről már régóta tették magukévá mindazt, mit a „forradalmár“ hirdet. S mindez azért van, mert a nagy alkotó lángelme a faji forrásokból eredő impulzusokat is egyetemes teremtvénával vonja be s a faji kolorit eredetiségével a talán töle idegen gall lelkeket is leköti.

A nemzetközi térfoglalás pártatlanságának ma óriási akadálya, hogy egész művészi cselekvésünk a gazdasági tekintetekkel lép szövetségre. Amitől a művészeteket már a békeben is váltig féltették,

a lukratív szempontok tulerős térfoglalásától, azokban most valósággal fuldokolnak mindazok, kik a művészetet a valutával jegyezték el. Nemzetközi művészete ma csupán az új világnak van, ide tódul mindenki, akinek csak van valamelyes komolynak vehető elvámolnia valója. A francia és német művészetet még mindig feszültség tartja lekötve legelőkelőbbjeik Amerikába indulnak, a közép és az átlag pedig itthon tengődik. Amelyik faj önmagátólis termőképes, az erőlködik, amelyik anszimilációra van kárhoytatva az a művészetek ázsiai nihilizmusába sülyed bele. A nemzetközi érintkezés közlekedési nehézségei, az új földrajzi alakulatok a dolog természetéből kifolyólag izolált művészi álláspontot parancsolnak reá mindenkire. Csak önmagától értetődő, hogy a gyakorló művészet ilyen körülmények között a képmutató szerepébe sülyed, ha testvériséget hirdet akkor, mikor voltaképpen a jobbvaluta falatja az, mely csábit mindenkít, az előadót és az alkotót egyaránt. Sohasem fenyegette a művészeteket annyira a gazdasági rabszolgaság, mint éppen ma. Közben a *splendid isolation* új kétes művészi alakulatai sujtják azokat, akiknek nem adatott meg a lehetősége annak, hogy a legigazibb és legrégebbs művészi kultúra sugaraiban sütkérezhessenek.

A nemzetköziséggel nagy bajok vannak, nagyobbak, mint valaha. Sírnak mindazok, kik nem exportálhatnak, de még fájdalmasabban nyögnek azok a kultúrlelkek, kik az élet elemi követelménye gyanánt az egészséges importot szomjuhozzák, de mindhiába!

KÉT HÉT POLITIKÁJA

BERNÁDY BESZÉDE, A KÜLÜGYMINISZTER VÁLASZA ÉS A MAGYAR SZÖVETSÉG

Irta : WEISS SÁNDOR

Bernády beszélt a parlamentben, írja ujjongón az egyik lap a főcímben. Egy másik ujság a főcímben már bírálja is: Bernády György elhallgatta a magyarság kisémmizését a választásokon. Sok lojalitás, — kevés őszinteség. Bernády fedezi a parlamentben való bennmaradásával a választási törvénytelenégeket. Egy harmadik lap az egész szereplést gyöngének, erőtlennek minősíti.

Egy parlamenti beszéd, ha erős és megrázó is, hatásában rövid-életű. Ha gyenge, csak a politikai rokonságban levőket érdekli. Azok foglalkoznak vele részletesen, megforgatják több oldalról és keresik benne a politikai hasznosságot. Hogy vajjon mit használt a tömegeknek; mit fog esetleg használni? Sokan megállapították már, hogy Bernády György erős egyéniség. Az ereje az önmagához való hűsége. Tisza Istvánnak egyik kipróbált katonája volt és vezérének is az volt az ereje, merev ragaszkodás önmagához. Az ilyesmi sok viszonylatban hasznos és minden viszonylatban értéke az, hogy állandó, tehát számolni lehet vele. Bernády Györgynek ez a beszéde is olyan, amilyennek ismert tulajdonságai után elgondolni lehetett. Formában valóban nem harcias, inkább szelíd és alázatos. Lehet-e vajjon egy embernek egy más nyelvű egész parlamenttel szemben harciaskodni és heves és nyílt fellépéstől több eredményt várni? Bernády szerint bizonyára nem, mert különben kevesebb diplomáciával, de több szenvedélylyel robbantak volna ajkáról a szavak. Bernádyt üdvözölte volna itthon a nép, de a külügyminiszter azt mondta volna, hogy Bernády rebéllis magyar. Már pedig ő nem az és a külügyminiszter válaszában meg is mondta, hogy kívánja, hogy Románia összes magyarjai Bernády szellemében dolgozzanak és éljenek. Ki ne látná ezután, hogy Bernády György politikai karrierje készen van. Ez rendben volna. Az marad kérdéses, hogy Bernády a maga pályáját így simává és szinte veszélytelenné tevén, vajjon ezen az ésszel csiszolt úton akar-e és tud-e majd tömegérdeket szolgálni, vagy, ahogy mondani szokták, az egész népért tenni.

Bernády azzal végzi beszédét, hogy ő a kormány királyhűsége, hazafisága és lelkiismerete alapján hiszi, hogy a magyar kisebbségek helyzetén változtatni fog. Milyen simaság. Ugyanakkor Génúában arról tanácskoznak Európa vezető nagyságai, hogy miként lehetne a középeurópai gazdasági válságot enyhíteni. Mert a válság nagy és veszélyes és nem kis része van benne az utódállamok és a kisebbségek egymásközi rendezetlen viszonyának. Bernádynak a középeurópai gazdasági válsághoz kevés az érzéke. Ezt a kényszerítő tény

ő nem érzi olyan hatásosnak, mintha hazafiságra és lelkiismeretre hivatkozik. Bármilyen túl józannak érezzük a beszédet az alakja és színe miatt, a lényegében nem érezzük azt a hangszerelést, amely a magyar kisebbség egyetemes lelkületébe és érdekkörébe markol bele. Bernády nemcsak Genuát nem érzi, de szava sincs többek között a csatolt területek iparának és kereskedelmének tenger bajához sem. A közjogi sérelmeken kívül csak az agrárreform fáj neki, csak itt kíván orvoslást. Ezen a ponton nem csalatkoztunk benne. Tudtuk, hogy Bernády nem a mai kor gyermeke. Mégis befelé, a magyar kisebbség tömegei felé erősen elhibázottnak tartjuk ezt a százszázalékos nemtörődömséget az ipar és kereskedelem hatalmas munkás- és munkaadó csoportjaival szemben. Bernády a Magyar Szövetség nevében is beszélt. Baj volna ha köztudattá válnék, hogy a Magyar Szövetség vezetői csak egyetlen gazdasági érdekvédelmet ismernek, a földbirtok védelmét.

Bernády György a Magyar Szövetség egyetlen u. n. hivatalos képviselője. Bernády úgy formában, mint törekvésében megcsontosodott egyéniség. Valószínű, hogy korszerűbb eszközökkel kell majd megvívni a kisebbségek harcát a teljes érvényesüléséért, nem az ő fegyvereivel. De az ő szereplésének is lesznek talán részleges eredményei. A Magyar Szövetségnek módját kellene ejtenie, hogy Bernády György első parlamenti szereplésére is megmondja, hogy egyéni akció volt. A Magyar Szövetségnek nem lehet egyirányban megcsontosodott a karaktere és tisztában kell lennie azzal, hogy egyetemesnek mondott célkitűzései szolgálatában egyes embereitől mit várhat és az egésznek mivel tartozik.

GENUA

Irta: KERTÉSZ JENŐ

Négy évi hallatlan vérontás után a ravasz angol fiskális, a perverzül szívós francia aggastyán és a szemforgatóban jámbor amerikai álpróféta vette kezelés alá a szegény világot.

Mit törődött a jó három férfiú Normen Angel, Keynes, Saw, Romain Rolland nyújtotta tanulságokkal! Csak azért is „jó üzlet a háború“, hiába írta meg még a háború előtt az ellenkezőjét az első, hiába emelte fel kétségbeesett, tiltakozó szavát egy évi kínos együttműködés után a második. Csakis és kizárólag ők tudják, mit kell tenni, hogy kell kívágni a világ térképét és zsebén keresztül a gyomrát. Hiába, hiába volt minden óvás.

Közben pedig eltelt hosszú és keserves három és fél év. És osztályozták aztán a hadiszerecse és bölcs diplomácia eredőjeként a félévtizede boldogság után vágyó emberek százmillióit nagyhatalmakba, kishatalmakba, legyőzettekbe és erkölcsi kordonnal elkerítendőkre.

Igy kellett ennek bizonyára lennie, hiszen a győztes igazságán és a békeegyezményeken alapulnak. És bizonyára ez volt a lehető legbölcsebb eljárás, mert hát a világ legnagyobb képű emberei csíniálták.

Volt, ami volt. Meghalt az egyik, megszületett a másik, Lefogyott az egyik, megnőtt a másik. Kész, elmúlt, jöjjön újra az élet, az immár hét éve félbehagyott élet! Induljon meg a világ vérkeringése, az általános, nagy gazdasági világkiegyenlítődé, a szabad versenyből kikristályozódó világszimfónia.

És lerongyolódott a világ, minden jóban duskáló Ausztria éhes porontyainak puffadt hasacskaín alig rendül meg a győztes, a porig lerombolt gyárak csak nem akarnak újjáépülni, sőt az épek is ürességtől konganak. Osszezavarodtak a piacok, visszafordult a folyó vize. Ausztráliában millió és millió bála gyapot rohad el a kikötőkben és a gyapottfeldolgozó gyárak is állanak. Éheznek a kis osztrák gyerek, mert Délamerikában kazánt fűtenek a kukoricával.

De minden kitűnően van. Egy disszonáns szóznak sem volt szabad megzavarnia ezt a pokoli szimfóniát. A győztesek „csaholása“ az egekig ért, alig akadhatott vajmi kevés dolga a cenzurának, a világdemokráciáért küzdő győztes hatalmak nagyobb dicsőségére.

És közben a britt világbirodalom fényesen elszigetelt szigetén csekély két millió a munkanélküli. Értsük meg két millió családfenntartó. Így hát 8—10 millió ember éheznek, fázik, rongyoskodik a világbirodalom anyaszigetén. Lehetetlenül sok milliárdot pocskékol el az állam munkanélküli segélyekre. És mindezért cserébe nem termelnek, hisz ép azért fizet, mert nem termel. Nem termel, eladósodik, mert győzött!

Ez Európa nyugatán.

Pandanja ázsiai keretben, édes testvére, ami Oroszországban történik. Itt is 10 millió ember éhezik, sőt valamivel tovább megy.

Hiába kiabálta bele a süket fülekbe, hiába húzta félre a harangokat az ember. Míg Németországnak nincs elég szene, egy-másután állanak meg a magas kemencék százai, addig Franciaország országutakat borít be az ingyen zsákmányszénnel és természetesen Anglia sem tudja az ilyen konkurrenssal felvenni a versenyt. Így pihen a világot mozgató öserő, a szén.

Ennyi világbutaság és ennyi tengerhazugság, csímborasszo-frázis után is hihetünk még a napnyugati bölcseknek? Nehezen, igazán nehezen.

De lám, új hang, frázis és gesztusmentes szózat dörög bele a süket fülekbe. Nem gesztikulál, mert keze a szíven és a halálosan beteg világ pulzusán pihen. Nincs helye frázisnak, mert a világtörténelem és világirodalom legnagyobb frázisa az, ami történik, amit nem látni és amit meg kell mondani:

„Bután csináltuk, emberek! Hallgassanak el a csaholók, a kis, elbizakodott csaholók! Hát nem látjátok, hogy így nem mehet tovább: Angliában a munkanélküliség és Oroszországban az éhhalál!”

Aki így lát és így beszél, aki kisajátítja a „destruktívok” meglátását, az nem hazudik. *Kezd virradni!*

JEGYZETEK

BALÁZS BÉLA: ISTEN TENYERÉN

Balázs Béla regénye, az Isten tenyerén annak a problémának a megoldására törekszik, hogy meg lehet-e valósítani a lélek életét és követni a lélek hangját minden órában és mindenkivel szemben. Balázs Béla korunk legnehezebb és leginkább megoldásra váró problémájához nyúl ebben a rendkívüli könyvben. A század problémája ez, azé a századé, amely gazdag szép elméletekben tetszetős életirányban, népboldogító programmban, de megvalósításban, a megoldásban szegény. Európa az ő szellemet materiától elválasztó életével a kettősség, szakadás századát éli. Természetes, hogy ez a század soselátott magasságra növelte a vágyat, egyesíteni lelket és reális valóságot, szellemet és materiát, — keresni az egység új törvényeit.

Az átlagember mai hamis morálja kettéválasztja az életet és a vallást. A napi életben minden megengedhető: hazugság, haszonlesés, mindenkinek alkalmazkodás, fellelé törekvés — ünnepnapokra marad a vallás, a jócselekedet, ünnepi percekben történik a lélek megnyílása néhány barát és a kedves előtt. A morál emberei előtt neveléses volna az az ember, aki minden pillanatban és mindenki előtt belső szava szerint beszélne és cselekedne.

A tisztulás, új emberi élet keresője azonban nem állhat meg e hazugságnál. A tisztábban látók már is tudják, hogy a lélek szava nem ellentétes a realitással, maga is realitás, maga is van. Csak össze kell egyeztetni az élet napi követeléseivel, olyan utat kell keresni, ahol a megvalósításnál a belső szónak ne kelljen elnémulnia. Nem mai követelés ez csak. Balázs Bélának elődje Maeterlinck a belga költő, a lélek hangjainak felismerője és életbe valósítója. És elődje Dosztojevskij, kinek félkegyelműje? mindenkinek teljes lélekkel felel és segítségére siet. De ma óriási tömegek vágya ez, és nagyobb erejű vágy, mint valaha.

Balázs Béla már előbbi könyvében „Tul a testen“ is kísérletezett ebben az irányban. Nem élhet egy ember testi szerelmet anélkül, hogy lelkével, teljes életével ne kapcsolódna kedveséhez — nem választható el a test a lélektől. Az Isten tenyerén továbbjut a körvonalaknál és a test „és lélek“ merev szembeállításánál, — a lélek megtestesülését keresi. Elindul benne két ember, Szegedi János és Almádi Klára közös utra, mert szeretik egymást és Klára úgy érzi, hogy hazugság volna hazamenni az urához. Nekivágnak egy ismeretlen utnak, de már az első lépésnél a realitásba ütköznek: fáradtak, rímások, pénzük nincs, lakásuk se ahol megpihenhetnének. Ha

Schneider Henrik, idegen úr, fel nem venné őket a kocsijára és nem vinné őket egy baráti házba, maguk sem tudnák mitévők legyenek. Ott összetalálkoznak Schneider barátaival és megszeretik egymást. Az olvasó akaratlanul is megkérdi, hogy találkoznak össze az emberek, akik lélkük szerint akarnak élni? Az író azt feleli, a sors hozza össze őket. „Csak az jön, ami rokon“, mert a sorsot is az azonoslelkűek, az egyet keresők lelke irányítja tudtukon kívül. És azt is feleli az író, hogy minden lélek élni és nyilni akar, a mindennap szürke rétegeből szabadulásra vár, — megváltóját keresi, a másik lelket. És ha az megszólal, repül hozzá, mint mágneshez a vas — így olvad le a jégburok Dorn Lujza himzönő egyszerű lelkéről és így szabadul meg hazug gátlásoktól Schneider Henrik filozofáló élete példa erős hatására, a tiszta életűek tiszta szavára.

Az író e két ember vezető életéhez hozzákapcsolja egy látszólag teljesen különálló történetet: Nyári Ilona színésznő és Barna Béla író szerelmét. De ez a második történet szoros lelkirokona az elsőnek. Mert Ilona is ráeszmél a lélek követelő hangjára, amely tisztább életét kívánja, de ő nem akarja meghallgatni ezt a hangot, dacból, elkeseredettségből, gyengeségből. És ez az elhallgattatott lélek elhal, mert elfojtották. Elveszejt egy boldog életet, mert nem akar megtisztulni. — A lélek igaz szava szerint kell cselekedni! Ez a gondolat ad egységet a két történetnek. De ez így elmondva száraz, hideg elméleti okoskodás. A könyv pedig csodálatosan élő alakok mozgása, finom megrezdülése, életnyi változatossága. Kevés mai magyar író akad, aki ilyen különös finomságu lélekrajzot tud megrajzolni és ennyi szemléltető erővel és életszinnel. Ott ballag Isten tág mezején a két vándor, a keskeny, szigorú, fehér, gyermekarcu Klára, szigorú járással, (mint egy felkiáltóje! mondja Balázs Béla) és határozott, igazságkereső lelkével. A legtisztább és legnehezebb szót ő mondja az egész könyvben: „Nem az a fontos, hogy valakin fizikailag segítsessék, hanem hogy minden igaz legyen“ és erre János: „de Klára!“ Mert János nem az egy, egyetlen egy igaz utat keresi. Előtte millióféle lehetőség nyílik meg, ő megérzi és magába fogadja minden ember életét, az egésznek adja át magát, ő minden lélek hívására felelni kíván. És ez a János kullogott, hosszú lábaival tétován, kaszával és minduntalan kilépett a fűre. Ez a két ember rokonnak érzi egymás lelkét és összefogózik. De el kell válniuk! Klára feltétel nélkül, mindennel leszámolva, mindent maga mögött hagyva nyújtja kezét és indul el szerelmesével. Vállalja az ura halálát, aki megölte magát miatta, anyja megbetegedését is eltudja viselni. De János, mikor mindezt megtudja, kétségbeesik, nem tudott volna mindenkit feláldozni a szerelemért. És akkor Klára elválik tőle, mert Jánosban az igaz szó nem elég erős még. „Majd később egyszer találkozunk!“ mondja neki. Remény ez benne? Vagy biztatás? Nem biztatás. Klára mindig azt mondja csak, amiben hisz.

Csodálatosan finom rajz Barna Béla költő és a színésznő szerelme is. Mély, nehéz szerelem rázza át Ilona finom könnyed lényét, forralja fel elfojtott vágyait, szeretné átengedni magát az új, várt

érzésnek, de újból és újból ránehezedik a költő csöndes hallgatása, nehéz természete, borzasztó komolysága.

És még az is, hogy a költő nem akarja őt elfogadni kicsinyes hibáival, rossz megszokásaival együtt — az ideált szereti benne. S a lány fél, hogy nem fog megfelelni akkor sem, ha megváltozik és jobb természete szerint él — és ezért is, dacból és félelemből, nem akar megváltozni. Hogy vágya a költő szerelme után és odaadó szerelem után, hogy változik önmaga és mások ellen irányuló, utált és utolsó cselekedetekbe, hogy ez az elfojtás, hogy tör ki hisztérikus rohamokban ennek a folyamatnak páratlanul jó megírója Balázs Béla.

A kérdésre, amely mindnyájunké, hogy lehet az igaz életet élni, Balázs Béla a maga különös esetében megadja a feleletet, ha a költő a körülményeknek nagy szerepet juttat is. De a század többi, egyszerű, válságokon átmenő emberei, akiknek életét ez a vágy vezeti, olyan megoldást várnak, amely ezt a problémát számunkra is megoldja. Tudják ugyan, hogy ez egyéni megoldást kíván, mindenki a saját élete szerint kell hogy megvalósítsa.

De az az írás, amely majd nem egy ember, hanem az ember matéria és lélek közötti harcát oldja fel egy magasabb szintézisben, amely megoldja, hogy élheti az asszony és férfi szerelmét a szűkös napi határokon belül úgy, hogy minden kis dologban őszinte és igaz legyen, hogy dolgozzon, hogy munkája lelke legjobb megnyilatkozása legyen, hogy legyen őszinte és jót cselekvő embertársai közt, hogy legyen igaz élő és igaz segítő: az az írás a várók igaz könyve lesz.

BECSKI IRÉN

ARADI KULTÚRÉLET

A „Kölcsey“-Egyesület nyolcadik zsurja Ady Endre emlékének áldozott. Az emlékünnepe előadója dr. Szöllősi Zsigmond volt, aki végtelenül finom felépítésű, emelkedett látókörű, vaslogikájú essay-jében hatalmas feladatokat oldott meg. A kutató, a gondolat embere beszélt hozzánk ezen a tanulmányon keresztül, aki elejti a spontán lelkesedés és a csapongó fantázia szeszélyesen lenyűgöző fegyvereit és csak az okok, igazságok, következtetések csorbátlan felszerelésével vértzi fel magát. A szavak fonala a zavarodás és görcsölődés nélkül szervesen fejtődött le a logika guzsolyáról.

Dr. Szöllősi nem elégedett meg azzal, hogy Ady gigászi költésze-

tének természetrajzát adja. Nem fogta fel ezt a költészetet önálló jelenségnek, érzés- és szócsudának, egyedül álló tünetnyeknek, hanem következménynek tekintette, amelyet hatalmas, elmosódó élet-tényezők hívtak életre. Szinte láttuk a szavak nyomán elővillanni logikájának csiszolt szerkezetét, amint a végső okozatból visszafelé haladva végigvonul az okok láncolatán. Kiindul Ady költészetéből és Ady születési adottságán, környezetén, neveltetésén, ifjúságának történetén keresztül folyvást szélesbedő horizont fedve fel megérkezik Ady korának, a kilencszázas Magyarországnak, beható rajzához, oknyomozó elődomborításához. Ezt a sok momentumot, tényezőt, anyagit és morálist, múltat és jelent egy

csillogó, szírványszínekben pompázó masszává gyurja össze és karakterizáló nagyolással élénk hozza Ady költészetét. Bevilágít minden zugba, minden rejtekbe és igyekszik számot adni minden színről, illatról, muzsikáról, ami e bámulatosan gazdag poézisban szerte van szórva.

Sulyos és briliáns volt ez a másfél óráig tartó essay, mint valami gondosan ötvözött áldozó kehely.

A tanulmány deklamativ illusztrálását ifj. Vass Gusztávné végezte sok intelligenciával és lelkesedéssel, mindamellett lágy, szordínós temperamentuma nem tudta magába fogadni Ady ereendő, vad őseréjét.

Mészáros Béla, az aradi színház tagja, kifogástalanul interpretált néhány Ady-verset, míg Szabó Gyula, baritonista, mély hatást váltott ki pár Ady-Reinitz-dal improzálásával.

BÁRD OSZKÁR RÓBERT

FÉNYES SAMU: JIDLÍ ELSŐ VÁLTOZÁSA

(Wien, Halm és Goldmann)
Fényes Samu zsidó regénnyel jelentkezik az emigrációs magyar irodalomban. Örvendetes, hogy a sok új név között föltűnik ez a jóhitelű régi is, de első pillanatra meglepő, hogy a monista bölcsészet és természet-tudományos világnézet ismert hirdetője, aki Uttörö-jével még a balmazújvárosi parasztközött is elhintette a-dogmahitben való kételkedés magvát, vallásostémához, zsidó milieube fordul s a múlt kódéből olyan mesét sző előttünk, amelynek finom szálain a zsidófajjal való együttlérésének, a vallásos áhítatba való elmerülésnek könnyei is ott gyöngyöznek.

Azt hisszük, nemcsak a gyermekkor kitörölhetetlen emlékei elevenednek föl ezekben a zsidó motímukban, hanem az az írói szándék is érvényesül, hogy a XVIII. századévi fiatal zsidó emberpár szenvedésének rajzában, a mai sötét, véres idők urai ellen emeljen vádat. Jidli, a regény hőse, szimbóluma a szenvedő, de a maga igazságáért és emberjogokért egyaránt küzdő zsidóságnak, az üldözések között mindig fölemelkedésnek, a választott és megváltást váró nép tagédiájának.

A könyv csak első része egy nagyobbra tervezett ciklusnak, de alkalmas arra, hogy nagy érdeklődéssel várjuk a folytatást. A zsidó élet és zsidó lélek hű és meleg rajza mellett a magyar dzsentri féktelen megyei kiskirálysága, az osztrák császári bürokrácia tehetetlensége a háttér, amelyből az egyszerű, de szimbolumos erejével ható történet megindul. Az árva zsidógyerek értelmi és növésbeli fejlődés útján férfivá serdül, aki elrablott és meggyalázott Rachel-jeért Bécsbe megy a császár elébe s mint az eltiport igazság és becsület áldozatai vetik magukat mindketten a háborgó Bodroghba, hogy egy merész fantáziával és sok finom célzással megint menyországbeli itélőszéki tárgyalás után az úr akaratából, mint szabad, gazdag, megváltó gondolattal vajudó agyu ember új életre szülessen a földön, Rachelével együtt. Zamatos magyarsággal, érdekesítő elevenséggel perdül ez a mese Fényes Samu könyvében, amelyet bizonyára nemcsak a zsidóság, hanem az egész magyar olvasó közönség is szívesen fogad s izgatottan várja Jidli második életének meséjét. ORMOS EDE

ROMÁN FOLYÓIRATOKBÓL

DELAVRANCEA ÉS COSBUC.¹⁾

Paul I. Papadopol a román közélet e két vaskos emberélete közt von párhuzamot. Róluk tudni kell, hogy *Delavrancea* a legaranyosabb román szónokok egyike, több drámának és nép-prózának szerzője, *Cosbuc* pedig a XX. század román Arany Jánosa.

Mindketten faluról indulnak el: az első egy ilfövi jobbágy gyermeke, emezt pedig egy naszói paraszt aszszony hozza a világra. Nem is bír szabadulni egyikőjük sem a fafu levegőjétől és minden egyes szavukat és hangulatukat átítatja a mezők meleg demokráciájára. Mégis van különbség köztük és Paul I. Papadopol ennek okát kutatja. Magyarázatot abban leli meg, hogy *Delavrancea* gyorsan halad a kultúra lépcsőjén, korán híres ügyvédé lesz és így falusi történetei csak visszaálmódások és emlékek lesznek, míg *Cosbuc* lényegében sohasem szakít a faluval: még mint naszói „student” is darócnadrágba és szumánba bujva nem egyszer terem egy-egy éjszakára odahaza — hisz Naszótól alig kétórás távolság van — sőt a falusi énekarban is benne van.

Elgondolkozom; milyen bámulatosan azonosak is ezek a kiemelkedő sorsok, mégis vasvillával és kapával akaják elszakítani egymástól őket. Mi történt volna pl. ha a kiskőrösi „jó öreg kocsmáros” nem régen Indiában is ünnepelt fia egyszer a naszói uton mint lerongyolódott vándorló *Cosbuc*-kal összetalálkozik és megkérdezik egymás mesteriségét. Bizony összeölelkeznek. Pedig az egyik szumánt, a másik díszmagyart viselt. Nem is ez a kérdés már itten.

ROMÁN SZINHÁZI ÉLET. A román színpad, mint ma Európában majdnem mindegyik, szintén a régi nevekhez szorul, a román színpadi alkotásnak — akár a magyarnak is — alig van termése. A színházak plakátjain vagy külföldi neveket találunk: *Molière* (Fösvény), *Shakespeare* (*Hamlet*), *Griffparzer* (*Heros és Leander*) *Tolsztoj* (A sötétség hatalma), *Kistemmaeckers* (Az ösztön), *Wilhelm Mayer-Förster* (Az egyszeri Heidelberg), *Sardou* (Váljunk el), vagy pedig halottakat pl.:

Caraghiale-szok a színpadi szerzők kik újabb próbálkozásnak, nem bírnak adni mélyebb értékeket: *Ignatus* (A boldogság), *Igena Florn* (Támasz nélkül). *P. Gusy* (Az őszi hadgyakorlat), *C. Jonescu-Olt* (Geta nagynéni) olyan nevek, kik egy előadás után már el is tűnnek mint a szappanbuborék. Aki mellett még meg lehet állani komolyan (amolyan Herczeg Ferencz féle ember) *Mircea Radulescu* (Szerená a multból), *Radulescu* a háborus román költőgeneráció sarja, ki az 1917-es időkben a tömegek irredenta hangulatát verselgette. Azonban nem kell elképzelni Hiába, mikor az egyik legtekintélyesebb román lap hasábjain e sorok írója megemlítette Kádár Imre művészi Eftimiu-fordítását, mint egy példát, mely megértő román írókat hasonló átültetési munkára kellene, hogy ösztökéljen, valaki megjegyezte rá, hogy gyöngében nem is képviselhette volna a román irodalmat írás, mint a „Promethusz”. Ugyilátszik — ha lennének — a román „Bánk bán”-ok a magyarok kálváriáját járnák meg. Nihil novus sub sole.

LUCIAN BLAGA; ZAMOLXE.

Lucian Blaga a román expresszionista költészet egyik legizmosabb alakját a más helyt már említett korszerű tulajdonság jellemzi: a kozmikusság. Minden gondolata és mondanivalója egy végtelen kapcsolat kifejezése után tapogatózik, képzeletét örökkön történelmentuli determinációk izgatják, melyek meg tudnák festeni végre az ember (összeképzve: a társadalom) és természet kapcsolatát. Minden írása egy örök gözölgésben levő metafizikai láztenger. E „pogány misztériuma” is az

Zamolxe a merész, de melegszívű dák új vallást akar adni a politizmusba bódult „medvenép”-nek (ahogy *Lafontaine* nevezi Erdély ezen őslakóit; reprezentált un vurs), de tanai annyira megbójgatják a dák vakhítségét, hogy menekülnie kell. Istene: a nagy Vak, kiben az egész világ mindenséget össze akarja sűríteni, nem tud megbirkózni a régi dák istenekkel. Hiába, a tömegeknek; csodás és misztikus legendettek kellene bürkös kupa (*Szokratesz*) és töviskorona (*Krisztus*). Sokáig él számkivetésben, mire a régi titkokra ráunt dakságban tanai végre gyökeret vernek, akkor meg olyan rohamosan kezdenek lombosadni, hogy a magusok nem bírnak velük. Végre is az

1) Cele trei Cursuri III. 3-4 sz.

egyik legöregebb sámán azt tanácsolja, hogy a templomban a többi istenek közt emeljenek neki is szobrot, avasák istenné; a szobor megöli az eszmét. Zamolxe ép a szobor avatására érkezik haza. Keserűen látja megöletését a szoborban és egy tanait életével pecsételje meg, ledönti a felavatásra váró köalakot, a nép pedig őt seprí el. Aztán kezd nőni körötte a mítosz és így győzött.

A román kritikai irodalom különböző irodalom-külföntörző véleményel fogadta Blaga kétségtelenül nagy koncepciójú drámai alkotását *Eugeniu Speranile* a *Cele trei Crisuri*-ban egy osztrák operettel veti össze, mely „Der unsterbliche Wander“ címmel jelent meg esztendőkkkel Bécsben, *Jon Sau Giorgiu* pedig a *Flacara*-ban egyenesen a német expresszionista drámák szerencsétlen utánzatának tartja. Egy bizonyos: Blaga Zamolxejának vénájában valóban csörgedez valami Zarathusztra véreből, de ez a két magikus levegő azonosságából következik és ha valóban fog megindulni a munka a magyar és román irodalom kölcsönös átütetésére, a „Zamolxe“ első kell hogy legyen a lefordított irodalmi művek közt. Mint egy olyan alkotás, mely legmáltóbban képviseli a modern román irodalmat.

COŞBUC ÉS ENRÓDI SÁNDOR.¹⁾
Leca Morariu szembehelyezkedve az ismeretes cédulázgató és bőthly-zsoltos irodalomtörténettel, kihámozza azokat az idegen hatásokat, melyek Coşbucból a legrománabb költőből is kimutathatók. Ilyen formán a következő idegen és Coşbuc alkotásokat hasonlítja össze: *Lermontov* és *Coşbuc* „Utolsó kívánság“-a, *Steller. Varl* „An anfrag“ és a „Három nő“, *Amaru* hindus költő és „A könnyek hatalma“, *Chamisso* „Venateune Liebe“ és a „Román“. Különösen a németek hatottak erősen Coşbucra — s ugyanekkor a román irodalom öregei szemére vetik *Lucian Blaganak* hogy német nyomdokokon halad: — eszerint „Coşbuc fenyő“-jét *Heine* sugalta, „Ha“ c. verse pedig *Friedrich von Hodenstedt* fordítása. Meglehető azonban amit egyik keletitárgyu balladájáról a „Fatuma“-ról ír: ezt magyarból való fordításnak tartja és *Enródi Sándor* „Haidé“ c. versére vezet vissza. — Mégis csak van értelme hát a kölcsönös kulturcserének?

1) Dr Leca Morariu Coşbuc „Fatma“-ja is csak fordítás *Flacara*. VIII. 14.

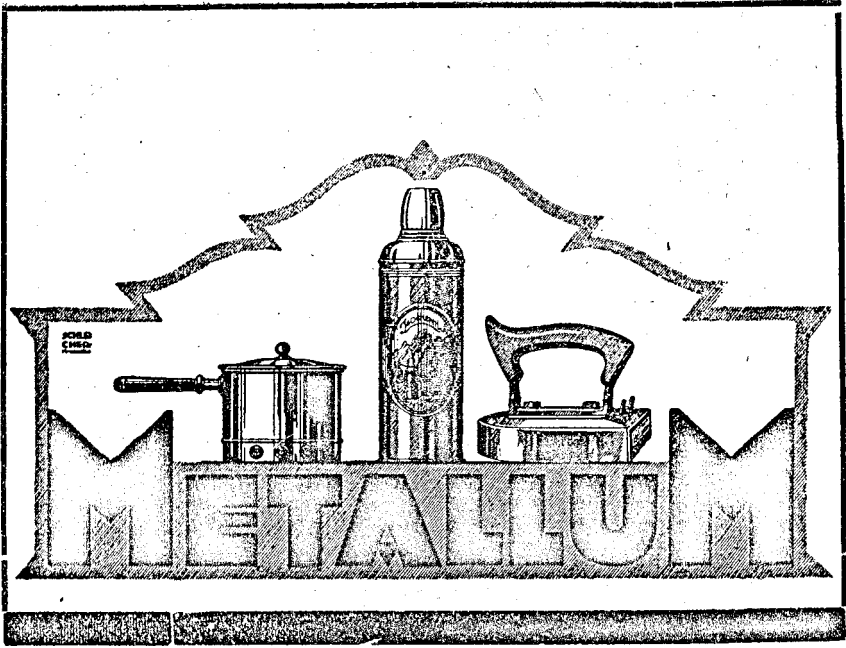
KERESZTURY SÁNDOR

Temesvári Polgári Sörfőzde Részvénytársaság

különlegességei:

CASINO-SÖR, világos à la Pilsen — CORVIN-SÖR, barna à la München

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Transsylvania
mentholos sósborszesz
egy házból se hiányozzék.
Kapható mindenütt!

Kandia

SZAMOSUJVÁRI

SERTÉSHIZLALÓ
ÉS HUSIPARI R.-T.

SZAMOSUJVÁR

Erdélyi

Mezőgazdasági

**Részvény
Társaság**

CLUJ

Timisoarai

Bega gőzmalom

részvénytársaság

(ezelőtt Hungária gőzmalom rt.)

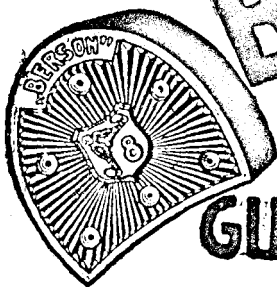
Timisoara (Temesvár)

Napi 12 waggon örlőképességű,
modern berendezésű malom.
Legmodernebb berendezésű

tésztagyára

előállít mindennemű makka-
rónit, fidelinit, levestésztát,
tarhonyát elsőrendű minőségben.

BERSON

GUMMISAROK

Erdélyi Bank

és Takarékpénztár R.-T.

CLUJ — KOLOZSVÁR

Piata Unirii (volt Mátyás király tér) 32. szám.

(Saját ház)

Alapítva:
1894-ben.

Fiókkintézet:
TORDÁN.

Leggyorsabban eszközöl átutalásokat a belföld és külföld bármely piacára a legelőnyösebb feltételek mellett. Idegen pénzek vétele és eladása. — Betéteket a legmagasabb kamatláb mellett gyümölcsöztet naptól-napig és azokat felmondás nélkül bármikor visszafizeti. Betéteket terhelő tőkeamatadót a bank sajátjából külön fizeti

GANZ

villamossági
részv.-társaság
üzemvezetősége
Kolozs., Széki-
palota. Tele-
fon: 403. sz.

Elvállal elektromos
világítási berendezéseket. — Anyagok állandóan raktáron :: ::

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fülöp Ferenc

műasztalos. Cluj-Kolozsvár, Strada Pata

(volt Garai János-u.) 114 sz.

Tervez és készít háló-, ebédlő-, uri-, fogadó- és leányszobákata legegyszerűbbtől a legmodernebb kivitelig. Valamint boltberendezéseket és portálokat kifogástalan minőségben.

ÁTUTALÁST

bármely külföldi országba
közvetlen összeköttetéssel
■ alapján eszközöl a ■

KÖZGAZDASÁGI BANK

UNIÓ-UTCA 20.

III

Váltóeszámitolási Beté-
tek naptól-napig való ka-
matizálása. Átutalások
belföldi forgalomban ■
Idegen pénznemek vétele
■ és eladása ■

Megjavult a közbiztonság

Már nem fojthatja meg
az az átkozott köhögés,

mert megérkeztek
békebeli minőségben

az Egger-féle gyógycukorkák

Kapható minden
gyógyszertárban és drogeriában

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MODERN KÖNYV ÉS ZENEMŰKERESKEDÉS

a világirodalom
legkiválóbb és
legfrissebb alkotásainak; bel- és
külföldi napilapok, folyóiratok,
divatlapok stb.
állandó nagy-
raktára a

FRIEDMANN HIRLAPIRODA
CLUJ-KOLOZSVÁR. FÖTÉR 26 SZÁM.

Hirsch Ödön
szeszgyára

Cluj,
Magyar-utca 86 sz.

Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár R.-T.

KOLOZSVÁR. FŐTÉR 9.

○○○○○

FIÓKINTÉZET:

DÉS

Betéteket elfogad könyvecskére vagy folyószámlára a legmagasabb kamatozás mellett. — Leszámlító váltókat és kölcsönöket a legelőnyösebb feltételek mellett folyósít. — Átutalásokat Középeurópa bármely államába fix-áron, vagy napi árfolyamon a leggyorsabban és a legjutányosabban eszközöl.

AGRÁR TAKARÉKPÉNZTÁR RT. MAROSVÁSÁRHELYEN

Saját tőkéje: 24,000.000 Lei

Fióköntézetei: Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely, Marosludas, Nagyenyed, Nyárádszereda, Parajd, Sepsiszentgyörgy, Székelykeresztúr, Székelyudvarhely.

Érdekköréhez tartozó ipari és kereskedelmi vállalatok:

Marosludasi Mezőgazdasági Termény- és Áruraktár r.-t. Marosludas,
Fischer-féle folyékony pótkávégyár r.-t. Marosvásárhely,
„Vinegra“ ecetgyár b. t. Marosvásárhely,
Székely és Réti Erdélyrészi Butorgyár r.-t. Marosvásárhely,
Tégla és Agyagárúgyár r.-t. Marosvásárhely,
Megyesfalvi Gőztégla- és Cserépgyár r.-t. Megyesfalva,
Erdélyrészi Építő r.-t. Marosvásárhely,
Székely Gazdák Szövetkezete, Marosvásárhely,
„Orient“ behozatali és kiviteli r.-t. Marosvásárhely,
„Coloniale“ kereskedelmi r.-t. Marosvásárhely,
Székelyudvarhelyi Bőrgyár r.-t. Székelyudvarhely,
Osmarosszéki Faipari r.-t. Szováta,
Domniki Faipari r.-t. Domnik,
„Fortuna“ zsiradék és vegyipari r.-t. Marosvásárhely,
„Romanopharmacia“ vegyszeti gyár r.-t. Marosvásárhely,
Lingner szővégyár r.-t. Nagyenyed.

Foglalkozik a banküzlet minden ágával!